

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Luby
330

v

N° 220.

~~184~~

~~220~~

220

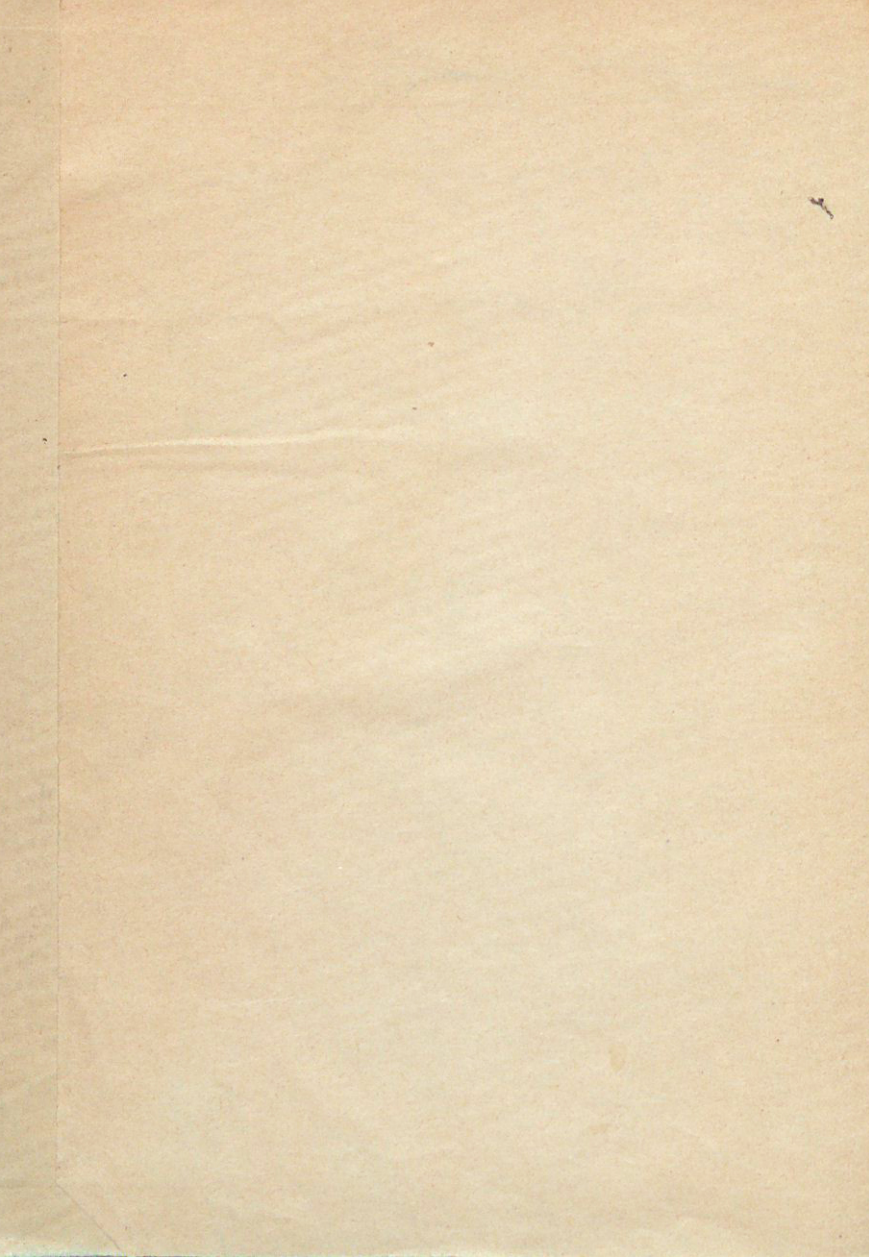
№ 220. Кыргыз Түмөн

Кыргыз Түмөнү

Кыргыз Түмөнү. А.М. Дундук

68

2000

~~194.~~

220

12

2000

ԵՂԲԱՅԻ ԹՈՄԻ ՏՆԱԿԸ

2033

ас 2

4-6479

Дозволено Цензурою. С.-Петербургъ, 6 Ноября 1864 года.

8101

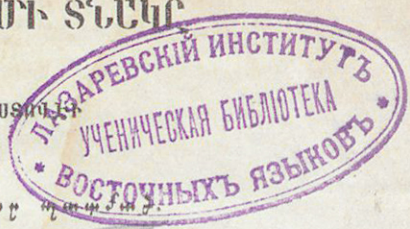
Քիչիսյան

220.

ԵՂԻՇՅՐ ԹՈՍԻ ՏՆԵԿԸ

Լույս
330

ՊԵՊ ՏԻԿԻՆ ՍՏՊՈՂԻ

67

Երեւանի Համալսարանի Գրադառնական Տեղ-Միջոցաւորութիւն

Պատկերազարդ:

—

Թարգմանութիւն Ֆրանսիականից:

(Լոյս ընծայեց Գրադառնական Տեղ-Միջոցաւորութիւնի և Ընկերութեան, որ 'ի Տփլիս:)

2153

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԴ.

Թ. Պատկանեանի Տպարանումը.

1685.
1865.

358

Ռաֆայէլ Պատկանեանի Տպարանումը

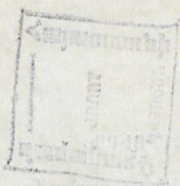
По Офицерской улицѣ (напротивъ Демидова сада), № домъ 46.

7 (7276-57)

28-329

5218

330-2003

1892

ՅՍԻՍԶՍԲՍՆՈՒԹԻՒՆ.

Ներկայումս ամեն հայի վրայ դրած է սրբա-
զան սլարտականութիւն, իր կարողութեան չափ,
ձեռնտու լինել պղգային նորոգութեան ու յա-
ռաջադիմութեան: Արդէն, վերջապէս, շատերը
սկսել են հասկանալ, որ իրանց բարեկեցութիւնը
ու բարեբաղդութիւնը կապուած է ազգի դրու-
թեան հետ և անմիջապէս կախուած է նրա որ-
պիսութիւնից. ով որ աշխատումէ ազգի համար,
նա աշխատումէ և իրան համար, որի ազգը վա-
յելումէ հարստութիւն ու երջանկութիւն, նոյնը
վայելում են նրա կազմող անդամները, անհատ-
ները և կարելի չէ երևակայել, որ մի մարդ կա-
րողանար առանձին ապրել աշխարհիս երեսին,
աշխատելով միայն իր անձնական օգտին, և լինել
մի և նոյն ժամանակ երջանիկ ու բաւական իրա-
նից: Այս ճշմարտութիւնը ամենեցուն շատ լաւ
յայտնի է և կարօտ չէ մեր փաստաբանութեան:

Այժմ մեր ազգի մէջ հասկացվել է ընթեր-
ցանութեան հարկաւորութիւնը և զարթել է
կարդալու ցանկութիւն: Հարկաւոր է միայն ձե-
ռընտու լինել այդ ցանկութեան, հարկաւոր է տալ
ազգին բարոյական կերակուր, ուղղել նրա ըն-
թերցանութեան սէրը ու յարգանքը դէպի բարի
և օգտակար նպատակներ, սլարասլեցնել նրա
խելքը ու միտքը արժանաւոր առարկաներով և
այսպէս վերանորոգել մեր ազգի ջարդված ու
խորտակված մեքենան: Մենք շատ բանից զրկ-
ված ենք, անթիւ անհամար բաներ մեզ հար-
կաւոր են, մեր կենսական զօրութեան մեծ մասը
կորցրել ենք, կարելի է ասել, այժմ ոչինչ չունինք:
Սակայն ոչինչ, դեռ ևս մեռած չենք, դեռ ևս
մեր մէջ կեանք կայ, ցանկութիւն կայ յառաջա-
նալու, ուրեմն յոյս էլ կայ մեր ցանկութեան և
նպատակին հասնելու: Բայց երբ և ի՞նչպէս, ի՞նչ
ճանապարհով այդ բոլորը կըլինի, քանի՞ դարեր
էլ պիտի սպասենք, որ կարողանանք գլուխներս
բարձրացնել և ինքնաբաւական աչքով նայել
ուրիշների վրայ: Հարկաւոր չէ շտապել, լաւ է
ուշ, քան թէ ոչ երբէք: Բայց եթէ այսպէս ան-
համբեր ենք և կամենում ենք, որ շուտով իրա-
գործվին մեր ցանկալի նպատակները, այն ժա-
մանակ կայ միայն մի հնար, մի բան, որ որքան
շուտ ձեռք բերվի, այնքան էլ շուտով կըմտնենանք
մեր կէտին: Ի՞նչ է այդ հնարը, ի՞նչ է այդ կեն-
սատու բանը, վերջապէս ի՞նչ պէտք է մեզ...

Ուսո՛ւմ, ուսո՛ւմ մեղ պիտոյ է,
 Ուսումն է մեր թագաւոր,
 Ուսմով միայն կարելի է
 Երջանկանալ փառաւոր:
 Ուսո՛ւմ, ուսո՛ւմ եւրոպական
 Հարկաւոր է մեղ, Հայեր,
 Քրեանք, դպրոցք ուղիղ ուսման —
 Ահա՛ իմ խրատ և հրաւեր:

Մեր չար բաղդից, մինչև այժմ ո՛չ թէ մի ուսումնարան, այլ և հասարակ երեխայոց համար դպրոց անգամ չունինք: Եթէ կան մի քանի ուսումնարանք, եւրոպական ձևով հիմնուած, եթէ կան մի քանի ուսումնարանք հայոց աղգը լուսաւորելու դիտաւորութեամբ առաջ եկած, չըլինի՞ որ վստահութիւն ունենանք նոցա վրայ. հաւատացնումեմ ձեզ, որ բացի վնասից, մեղ օգուտ չկայ նոցանից: Այն տեղ հայ մտնողը, հայ դուրս եկած չէ և կարող էլ չէ դուրս գալ: Մենք պէտք է ձեռքերս լուանանք այդ տեսակ ուսումնարաններից և նոցա արժանի ուսուցիչներից:

Մեր աղգի նորոգութիւնը պէտք է լինի մեր մէջից և ո՛չ թէ Փարիզից, Լոնդոնից, այս և այն անկիւններից փախածների ձեռքով: Այժմեան լուսաւորիչքը պէտք է նախ և առաջ ունենան իրանց աչքի առաջ աղգը, աղգի դրութիւնը և, եւրոպայի լուսաւորութիւնը աղգին տալու ժամանակ, պէտք չէ բոլոր

ներա լոյսը մի անդամից առնեն և բերեն, ապա
թէ ոչ հետեանքը վատ, շատ վատ կըլինի և՛
բերողին և՛ առնողին: Մեր ազգի տկար տե-
սողութիւնը չի կարող դիմանալ այդ հրաշալի
լոյսի ճառագայթներին. նա արդէն ուրիշ ան-
դամներով, ուրիշ զգացողութիւններով տկար,
պէտք է զրկվի մի ամենահարկաւոր զգացողու-
թիւնից էլ, պէտք է կուրանայ և այնուհետեւ գլոր-
վի այն անյատակ անդունդը, որ տեղից դուրս
ելանել կարելի է միայն հրաշքների ջօրութեամբ:

Ամենայն ձեռնարկութիւն, ամենայն փոփո-
խութիւն, ամենայն նորոգութիւն, պէտք է յար-
մարվի ազգի բնաւորութեան, յատկութեան և
ղարգացման աստիճանի հետ: Ամեն ձեռնարկու-
թեան ազգը պէտք է մասնակից լինի. նրա մաս-
նակցութիւնը կարող է լինել ներգործական կամ
կրաւորական, դրական կամ բացասական կերպով.
բայց ինչ ուղէ լինի, նրա մատը պէտք է լինի այդ
գործի մէջ. և ով որ ազգը զանց առնելով կա-
մեցել է և կամենում է գործ կատարել, երբէք
յաջողութիւն ու յառաջադիմութիւն ունեցած չէ
և ունենալու չէ. նրա գործը միշտ կցկոտուր, ժա-
մանակաւոր և անընդունելի է եղած բաղմութեան:
Ուրեմն եթէ մի հարուստ մարդ կամենար այժմ
ազգի համար մի ուսումնարան շինել եւրոպակա
ճաշակով և գնար այդ ուսումնարանը շինէր Ամե-
րիկայի մի անկիւնումը և յանձնէր նրա կառավա-
րութիւնը օտար ազգի ուսումնականաց, որոնք

ոչ հայերէն գիտէին, ոչ հայ ճանաչում էին և ոչ էլ, կարելի է, ուղղումէին ճանաչել. ինչ է կարծում աղգին օգուտ կըտար այդ հիմնողը թէ վնաս: Այդ օրին են գրեթէ այն ուսումնարանքը, որոնց վրայ աղգը մեծ համարում և յոյս ունի. որոնք ~~այդպէս~~ են կոչվում և աղգի համար աղգասէր և պիտանի անդամներ են պատրաստում: Ոչ, ոչ, նոցանից ոչ մինը կարող չէ աղգային կոչուել, ոչ մինի նպատակը աղգասիրութիւն և ուսումնաւորի համար տարածել չէ: Որքան նոցանից հեռու կենանք, այնքան մեղ լաւ է, այնքան մեղ օգուտ է: Մեղ համար այն ուսումնարանը լաւ է, որ հիմնուած է հայի մէջ, հայի պիտոյքներին համեմատ և հայի կարօտը լցուցանող: Այն ուսումնարանքը յարգելի ու պաշտելի են, որոնց աշակերտքը հայ մտնումեն և հայ են ելանում:

Եթէ դառնանք ստորին դպրոցներին, որոնց թիւը անհամեմատ շատ է առաջիններից, կըտեսնենք դարձեալ մի անբախտութիւն, կ'տեսնենք դարձեալ մի վրդովալիս տեսարան: Մեր չար բաղդից ուսումը և կրթութիւնը ամփոփուած է արեղանների, քահանաների և տիրացուների ձեռքումը, որոնց դաստիարակութիւնը ու կրթութեան գաղափարը (идеалъ) պարունակվումէ խարաղանի և փալախայի մէջ, որոնց բոլոր գիտութիւնը վերջանումէ Աւետարանի և Նարեկի լոկ ընթերցանութեամբ: Բայց որքան դառն

և ցաւալի չէ այս դրութիւնը, այնու ամենայնիւ լաւ է այդ վիճակին ենթարկվել և տգէտ լինելով, հայ լինել, քան թէ կրթուած օտար երկրում և զուրկ հայութիւնից. տռաջինին վրայ կարող ենք գոնէ մի փոքր յոյս ունենալ, բայց երկրորդին ոչ մի և ոչ երբէք:

Իսկ գրքերի մասին խօսել ևս աւելորդ է. ամեն մարդ լաւ գիտէ ի՞նչ դրութեան մէջ է մեր գրականութիւնը: Եթէ տարին երկու օրինաւոր գիրք հրատարակուի — քարը կը ճաքվի. տարին տասներկու ամիս անհամ հաւատապատումներով, ֆրիստոսապատումներով, այբնարաններով, սաղմոսներով մեծարում են մեծին էլ սղտիկին էլ: Մի գիրք չկայ, որ շարժէր և լցուցանէր երեխայի հետաքրքրութիւնը. չեմ ասում մեծի, ըստ որում նա, միանգամայն կորցնելով իր վըստահութիւնը դուրս եկած գրքերի վրայ, հարկաւոր չի համարում ժամանակը այդ դարտակ ու չոր բաներին զոհել: Նա այն բանը կը կարգայ, որից յոյս ունի մի տեսակ օգուտ ստանալ, բայց ասէք խնդրեմ, ի՞նչ օգուտ վերոյիշած գրքերից, ի՞նչ օգուտ Սաղմոսից և Նարեկից, եթէ նա ոչ մի բան չի հասկանում նրանցից. նա մանաւանդ, նրան հարկադրող էլ չկայ: Բայց երեխայոց վիճակը բոլորովին ուրիշ է, նոցա հինգ տարեկանից արդէն ստիպում են կարդալ և սովորել վերոյիշած գրքերը. ուղին չուղին, նոքա սէտք է կրեն այդ ծանր և անտանելի

շղթաները, որի հետեանքը ամենեցուն քիչ թէ շատ յայտնի է, — տհաճութիւն դէպի ուսումը, տհաճութիւն դէպի ուսուցիչները, ծուլութիւն, բթամտութիւն և անհոգութիւն:

Այս բոլոր հանգամանքները ունենալով մեր առաջ, կարծեմ անտեղի և անօգուտ չի լինիլ մի երեխայական գրքի հրատարակութիւնը: Մենք ուրախութեամբ առաջարկումենք ԵՂԵՍՅՐԹՈՄԻ ՏՆՍԿԻ թարգմանութիւնը, երեխայոց համար պատմած, և յոյս ունինք, որ ընդունելութիւն կ'գտնէ, թէ և խոշոր պակասութիւնները լաւ տեսնում և զգումենք:

ՄԵԼԻՆԻՆԻՆԻ ՏԷՐ ԳԵՂԵՂԻՍԻՆԻՅ.

ԵՂԲԱՅՐ ԹՈՄԻ ՏՆԱԿԸ.

ՀԵՂԻՆԵ ՊՍԼՄԵՐ	11	տարեկան:
ՍՈՓԻՍ	12	»
ԵԴՈՒՆԵՐԻ	10	»
ՏԻԿԻՆ ՊՍԼՄԵՐ	32	»

ՍՌԱՋԻՆ ՍՌԱԻՕՏ.

— Սեծ, մեծ համբաւ, բացագանչեց մի տասն տարեկան տղայ, արագութեամբ բանալով դաստան դուռը, ուր երկու մատաղահաս աղջիկ, փոքր ինչ նրանից մեծ, փութաջանութեամբ պատրաստուածին իրանց դասերը:

— Իսկ, Եղուարդ, ասաց Սովիան, չբարձրացնելով աչքերը տետրակի վրայից, եթէ դու դարձեալ կամենումես մեզ ընդմիջել և...

— Եւ պատմել քո չարութիւնքը, աւելցրեց Հեղինէն, ես նախազգուշացնումեմ քեզ, որ հարկադրուած կըլինենք գանգաւորել մօրս:

— Ենթադառ, աւելցրեց Սովիան, դարձնելով գլուխը գէպի Եղուարդի կողմը :

— Բաւական է, բաւական, էլ մի՛ մտածէք իմ չարութիւնների վրայ, այժմ՝ բանը վերաբերվումէ շատ հետաքրքրիչ առարկայի :

— Ղշմարիտ, ասաց Սովիան, որի հետաքրքրութիւնը սկսել էր շարժվիլ :

— Եւ որի համար դուք երկուքդ էլ ինձանից բաւական կըլինէք, ես կարողեմ առաջուց պարծենալ. — խօսքս « Եղբայր Թոմի » վրայ է :

— Եղբայր Թոմի տնակի, բացադանչեցին երկու մատաղահաս աղջկերքը :

— Եյո՛ւ, մայրս ասաց ինձ, որ նա վերջապէս ստացել է այդ գեղեցիկ գիրքը, որի վրայ ամենեքեան խօսումեն և որ փափագումեն կարդալ :

— Եյդ նոր համբաւի համար, Եղուարդ, ասացին միաբերան երկու քոյրը, դու արժանի ես, որ մենք գրկախառնենք քեզ :

Նոյն վայրկեանին մտաւ Տիկին Պալմերը :

— Հատ լաւ է, զաւակներս, ես շատ ուրախ եմ, որ դուք միշտ սիրով էք :

— Ո՛ր, մայր, ասաց Սովիան, Եղուարդը այս րոպէիս յայտնեց մեզ, որ դու ստացել ես Եղբայր Թոմի Տնակը, Տիկին Ստովէի շարագրութիւնը :

— Եւ բերել եմ այդ գիրքը հետս, սիրելի զաւակներս, որ իսկոյն ևս սկսենք կարդալ : Սակայն, առաջ ես ձեզ կըկարդամ այն նամակը, որ այդ բարեսիրտ և խելացի Տիկինը գրել էր

իր ձեռքով բոլոր Անգլիացի և Ամերիկացի երեխայոց :

— Ո՛հ, կարգիր մեզ այդ նամակը, սիրելի մայր, բացագանչեցին շտապելով Եգուարդը և նորա քոյրերը :

— Մհա՛ լսեցէք :

»Սիրելի Անգլիացի և Ամերիկացի երեխայք :

»Իմ բարեկամներիցս մինը աշխատեց յարմարեցնել ձեր մատաղ հասակին համար «Եղբայր Թոմի Տնակ» վերնագրով գիրքը, և խնդրեց ինձանից ասել ձեզ մի քանի խօսք այդ տնակի վրայ, յառաջարանութեան տեղ :

»Ես ձեզ կըպատմեմ ինչպէս այդ գիրքը լոյս տեսաւ :

»Հատ առաջ սրանից, երբ ո՛չ մի խօսք չէր գրած Եղբայր Թոմի Տնակի վրայ, այդ դէպքը պատմած էր մի երեխայոց ժողովի մէջ, և այդ բերանացի պատմութիւնը գրել էր հեղինակը թուղթի վրայ. և այսպէս ահա՛ տեսնում ենք, որ Եղբայր Թոմի Տնակը պատկանումէ իրաւաբար երեխայոց :

»Եկարագրելով գեղեցիկ և փոքրիկ Եւան, ես կամեցայ առաջարկել ձեզ մի փոքրիկ քրիստոնեայ աղջկայ սլատիեր : Օրինակ առէ՛ք նրանից, բարութեամբ վարուել ձեզ նմանների հետ, մանաւանդ չքաւորների և խոնարհների. օրինակ առէ՛ք նրանից միշտ քաղցր խօսել և բարի գործ կատարել ձեր կարողութեան չափ :

»Չեր աչքին եւան շատ սիրելի կ'երևի, բայց կար ժամանակ, որ մի երեխայ նրանից աւելի սիրելի էր. այդ մեր երկնաւոր Փրկիչն էր, որին ամենքս պաշտումենք, որ երեխայի պէս բարեսիրտ և հեղաճամբոյր էր և ամենեւին չէր ասականւած մեղքերի կեղտերով և հասարակ բծերով անգամ: Այժմ նա նստած է Հօր աջ կողմը, բայց միշտ յիշումէ, որ ինքն էլ երբեմն եղել էր երեխայ, իսկ կատարեալ հասակումը ասել էր՝
 »Թողէ՛ք գալ ինձ մօտ այդ մանուկներին, որովհետեւ երկնքի արքայութիւնը այդպէսների համար է:«
 Խրատվելով նրա սէրից և պատուէրներից, Աստուած տայ, դուք էլ ամենքդ լինիք նրա նման պարկեշտ, հեղ, մաքուր և բարի:

»Ո՛հ, սիրելի մայրիկ, այդ պարագան, որ վերաբերվումէ երեխայոց ժողովին, մեր սիրտը աւելի վառումէ եղբայր Թոմի պատմութիւնը լսելու:«

ՏԻՎԻՆ ՊԵԼՄԵՐ. Եղբայր Թոմի Տնակը կարդալուց առաջ, ես ձեզ մի քանի խօսք կ'ասեմ Ամերիկայի վրայ, ուր պատահումեն այս պատմութեան անցքերը: Ամերիկայի գտնողն 1492 թուականին եղել է Գենուացի Քրիստափոր Կոլումբոսը¹, իզարեւլա կատարեւոյ թագուհու միջնորդութեամբ, որ համոզեց իր ամուսինը, Ֆերդինանդ Արագոնեանը, օգնութիւն տալու այդ երեւելի նաւորդին:

»1497 թուականին, մի Ֆլորենտիացի Ամերիկ

վեսպուլի անունով, ճանապարհորդութիւն տարաւ այն տեղերը և հաստատեց, որ ցամաք երկրի առաջին գտնողը ինքն է եղել, և տուաւ իր անունը աշխարհիս այդ հարուստ մասին, որ երբեմն կոչւում էր «Արեւմտեան Հնդկաստան»։ Քենթուկի, ուր մենք գտնում ենք Եղբայր Թոմը, մեր պատմութեան սկզբումը, Վիրսինիայի հըսպտակ նահանգ է, արեւելքից Օհիօ գետով պատած։ Կանադան, որի վրայ նմանապէս կ'իսոսենք, մի մեծ գաւառ է Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ։ 1604-ին, հարիւր տարի յետոյ այդ երկիրը գտնելուց, Փրանսիացիք սկսան անդադար գաղթել այն տեղ և հաստատել իրանց բնակութիւնը։ Մեծն Հենրիկոս 6-երորդ ուղարկեց այն տեղ խումբ գաղթականների։ Կանադան 1763 թուականին առանձին դաշնադրութեամբ անցաւ Անգլիացուց ձեռքը։

Այս ասելով ես սկսում եմ Եղբայր Թոմի հնակի պատմութիւնը։

ԵՂԵՍԵՐ ԹՈՄԻ ՏՆՍԿԸ.

Եղբայր Թոմը բնակում էր Քենթուկի քաղաքում։ Նրա տէրը, պարոն Շելլին, որ շատ աղնուահոգի մարդ էր, պարտքերի տակ ընկնելով, ստիպուեցաւ վաճառել Թոմը այդ պարտքերը վճարելու համար, ինչպէս կ'տեսնենք վերջը։

Ահա Եղբայր Թոմի փայտաշէն տնակը։ Մըս-

330-2003/7226-82²

նենք նրա մէջ և տեսնենք ի՞նչ կայ այն տեղ :
Նրա կինը , կլոյէն , ընթրիք է պատրաստում
բարեսիրտ թոմի համար : Գլուխը ծածկած է
մի խայտաբղետ և արդուկէ անցուցած փակեղով ,
որի տակից կոշտ ու բոլորշի դէմքը այնպէս փայ-
լումէ , որ համարձակ կարելի է ասել թէ նա
քսումէ իր երեսը սլաքսիմատներու պէս ձուլի
ճերմկույք . երբեմն ուրախութեան րօպէներին
կարծես թէ նա ծածկել կամենումէ այն հպար-
տութիւնը , որ սեփական է երևելի խոհարարի
անուն ստացող կնոջ :

Տնակի մի անկիւնում վառարանի առաջ դրած է
գոյն գոյն ամաններով և սնակներով շարած ծըռ-
մոխի սեղան , որ իմաց է տալիս հիւրերի գա-
լուստը : Այն սեղանի առաջ նստած է Եղբայր
Թումը , պ. Շելլիու կալուածքի ամենալաւ գոր-
ծաւորը և այս սրտամութեան դիւցազնը : Բարձ-
րահասակ և գեղեցկակազմ Եղբայր Թոմի դէմքը
արանոս ծառի պէս սեւագոյն է , և նրա երեսի
աղդու գծագրութիւնը վկայումէ հաստատու-
թիւն կամքի և առողջ դատողութիւն , պարզա-
հոգութեան հետ միացած : Թէ և շատ պարկեշտ
ու պարզ բնաւորութեամբ մարդ է , բայց ամե-
նայն ինչ նրա մէջ աղդումէ յարգանք դէպի իր
անձը և մեծ վստահութիւն իր բնական արժա-
նաւորութեան վրայ : Տես որպիսի ջանքով Եղ-
բայր Թումը , սեղանի առաջ նստած , աշխատումէ
այբուբենից մի քանի տառեր գծագրել Գէորգ

Շերի վարժապետի, մի չքնաղ տասնը երեք տարեկան սպասանեկի, օգնականութեամբ:

«Այդպէս չէ, Եղբայր Թում», գանչեց արագապէս տղան, տեսնելով, որ իր ալեւոր աշակերտը է-ի ծայրը հակառակ կողմն էր տանում. «է-ի տեղ դու է ես գրում:» Պատկառելի զարմացքով լսելից յետոյ բացատրութիւնքը մանկահասակ ուսուցչի, որ և իր ասած կանոնի վրայ օրինակի համար կարդաւ մի քանի է-եր և է-եր շարեց, Եղբայր Թումը կատարելապէս ըմբռնելով այդ երկու տառերի գրելու զանազանութիւնը, առաւ իր կոշտ մատերով մատիտը, որ քիչ առաջ սեղանի վրայ դրել էր, և նորից համբերութեամբ սկսաւ գրել: Մի քանի հատ է-եր դրողմեւուց յետոյ ցլցուցած կերպով, ուրախ ուրախ գանչեց

— Ի՞նչ կ'ասես, սպարոն Գէորգ, այսպէս չէ:

— Բայց, կլոյէ, ես սաստիկ քաղցած եմ, ասաց Գէորգը, շուտով կ'եմօւի այդ կարկանդակները:

— Ո՛չ, սպարոն Գէորգ, ասաց կլոյէն, դեռ նոր սկսումեն կարմրիլ:

Քիչ ժամանակից յետոյ, Գէորգը սկսաւ Եղբայր Թումի հետ ընթրիք ուտել. իսկ երբ կլոյէն, շատ կարկանդակներ եփեց ու միմեանց վրայ շարեց սիւնակի ձևով, առաւ իր ծծի աղջիկը ծնկին վրայ և սկսաւ առաջ նրա բերանը կռել, յետոյ իրը, այն ինչ շէկ մազերով երկու

փոքր տղայք, Յովսէփի և Պետրոս անունով, գը-
լորվումէին սեղանի տակ, իրանց կարկանդակները
ուտելով, խաղաղումէին մէկ մէկու, կամ թէ քա-
շումէին իրանց փոքր քրոջ ոտերից: Այդ միջո-
ցին եղբայր թումը նստեցրաւ իր աղջկը ուսին
վրայ ու սկսաւ սլար գալ, այն ինչ Գէորգը,
ուղղելով իր դաշկինակի ծայրը դէպի նա, շա-
ռաչիւններ էր հանում, իսկ Պետրոսը Յովսէփի
հետ արջի սէս պոռալով վաղվում և թռչկո-
տում էին նրա չորս կողմը, մինչև որ շնչասպառ
ու բոլորովին յոգնած չգլորվեցան դետնի վրայ:
Վերջապէս կլոյէն համբերութենից ելնելով,
ասաց. «Դուք իմ գլուխս տարաք այդ ձեր խա-
ղերով ու չարութիւններով, կարծեմ որ ժամա-
նակն է վերջացնելու, քատ որում այս երեկոյ
ժողով ունենալու ենք:

Այս ժողովը լինումէր շաբաթէ շաբաթ եղբայր
թումի տնակում: Կլոյէն խօսքը վերջացնելու
վրայ էր, մինէլ տեսնես տնակը լցուեցաւ ալ. Շեւ-
րիու ստրուկներով, որոնց մէջ կային ծեր ծեր
կնամարդիկ ու տղամարդիկ, հատաղահաս աղ-
ջիկներ ու տղաներ: Սոքա առաջ երգեցին ու
յետոյ աղօթք արին, վասն զի շատ սիրումէին
երաժշտութիւն և ունէին իրանցից յօրինած եր-
գեր զանազան օրհնութեանց եղանակներով, զոր-
օրինակ Վերնի Երոստակէի և Քանանու, որ միակ
աղատութեան տեղ էր և ուր սաստիկ ցանկա-
նումէին ոտք կոխել:

Այդ երգերը նոքա երգումէին մեծ զգացողութեամբ, մէկ քանիսը ծիծաղում, միւսները արտասուք էին թափում միմեանց ձեռքերը սեղմելով: Երբ երգասացութիւնը և աղօթքները վերջացան, բարեսիրտ սեւերը շտապելով սլափեցին Գէորգի չորս կողմը և աղաչեցին, որ նա մնայ ու նոցա համար մի բան կարդայ: Գէորգը ընտրեց Յայտնութեան գրքի վերջին գլուխը և կարդացածին չափ մեկնեց, ըստ որում մայրը սովորեցրել էր նրա մասնաւոր խնամքով իր կրօնը: Կարճ ասել, Գէորգը կատարեց իր վրայ դրած սկարտքը այնպէս, որ բոլոր լսողները հաւանեցան ու միաբերան կանչեցին, թէ ճշմարտապէս շատ պարզ է մեկնում և ոչ մի քարոզիչ կարող չէ սրանից լաւ բացատրել: Այնուհետեւ Եղբայր Թոմը կարդաց մի քանի աղօթք պարսկական լեզուով, ինչպէս նկատեց մի բարեսիրտ ծերունի. սլափառ որ նրա փափուկ ու գորովալից սրտից վերանումէին դէպի Աստուած խորին ու սրբազան զգացմունքներ:

Սինչ դեռ Եղբայր Թոմը աղօթք էր անում, միւս ստորուկները երբեմն երբեմն խառնումէին իրանց ձայները նրանի հետ, որովհետեւ նոքա հոգևերական գործի մէջ հայրապետի տեղ էին դնում նրա: Ժողովը տեւեց մինչև խոր գիշեր: Վերջապէս ժողովականները բարեաւ մնաս արին և իւրաքանչիւրը նոցանից ճանապարհ ընկաւ դէպի իր խրճիթը, թողնելով Եղբայր Թոմը

խորկացած Աստուածաշնչի ընթերցանութեան մէջ և շրջապատած զաւակներով ու ամուսինով :

Մի թեթև զարկ, որի ձայնը, այնպիսի խոր գիշեր, լսուեցաւ տնակի սլատուհանից, բոլորին դողի մէջ ձգեց: Եւ երբոր նոքա շտապելով վազեցին դուռը բանալու, հէնց այդ միջոցին նոցա դիմացը ելաւ Ելիշան, Շեքի տիկնոջ աղախինը, իր փոքրիկ սիրուն Հենրիկոսը գրկին:

— Ի՞նչ է, ի՞նչ, գանչեցին միաբերան Եղբայր Թոմը ու Կլոյէն,

— Ահա ինչ, Եղբայր Թոմ և Կլոյէ, պատասխանեց Ելիզան, ես երեխաս առած փախչումեմ, պատճառ որ տէրս նրա վաճառեց:

— Նրա վաճառեց, կրկնեցին կին ու մարդ շփոթված և ձեռքերը դէպի երկինք բարձրացնելով:

— Այո՛, վաճառեց, պատասխանեց Ելիզան, ես խարխաբելով տիկնոջս սենեակից մտայ խուցը և լսեցի ինչպէս տէրս պատմումէր իր կնոջ՝ որ Հենրիկոսիս և քեզ, Եղբայր Թոմ, վաճառել է մի գերեվաճառի:

Այս վերջի խօսքերի վրայ Եղբայր Թոմը ձեռքերը միաւորեց. նրա աչքերը բացայայտումէին մի դառն կսկիծ ու յուսահատութիւն, և մտածելով, որ շուտով պէտք է թողնէ իր կինը, զաւակները և մի անողորմ ու անզուժ մարդու ձեռքի տակ ընկնի, թուլացած ու գլուխը կուրծ-

քին ծռած ընկաւ հին աթոռի վրայ: Կլոյէն Ելի-
ղայի հետ աղաչելով սաղատելով աշխատումէին
համոյլել Թոմը փախչելու, բայց նա ասումէր
թէ չի կամենում խաբել իր ս. Շելքին, որ միշտ
վստահութիւն ունեցել էր վրան:

— Ո՛չ, ասումէր նա, տէրս միշտ ինձ կը գտնի
իր կալուածի վրայ, ինչպէս որ նա սովոր էր
միշտ գտնել այն տեղ:

Եւ աղնիւ Թոմը հաւաստի լինելով որ, եթէ
ինքը, ամենալաւ գերին, չլաճառուի, ս. Շելքին
հարկադրված պիտի լինի վաճառելու միւս մնա-
ցած գերիները, հաստատ մնաց դիտաւորութեան
մէջ չփախչել ի մնաս իր տիրոջ:

Երկու խօսք այժմ Ելիղայի մասին: Միւս օր,
այն զարհուրելի խօսակցութենից յետոյ, որ տեղի
ունեցաւ ս. և տիկին Շելքիւմ մէջ, սէտք է
փոքրիկ ու նաղելի Հենրիկոսը յափշտակէին նրա
ձեռքից և ծախէին մի գերեզմանի: Նա դեռ
ևս չորս տարեկան մանուկ էր և երբէք մօրից
չէր բաժանուած, ուրեմն ի՞նչպէս կարող էր մայրը
այս աղէտալի յափշտակութեան դիմանալ: Մասը
նրա աչքին հաղար անդամ լաւ էր թլոււմ:
Ուստի իսկոյն միտքը դրաւ փախչել նրա հետ
դէպի աղատ նահանգները, այսինքն դէպի այն
մասը Ամերիկայի, ուր ստրկութիւնը տարածուած
չէր. իսկ այն տեղից անցնել կանադա, որ տեղ
իր և որդու աղատութիւնը ամենեւին ապահո-
ված կը լինէր: Ելիղան հաստատ այս դիտաւո-

րութեան մէջ, համարեալ թէ սողալով մօտեցաւ
Հենրիկոսի մահճին: Տղան խաղաղ ու անոյշ քուռի
մէջ էր. երկայն ու դանդուր մազերը ծածանու-
մէին երեսի չորս կողմը, կիսաբաց վարդագոյն
շրթունքների վրայ երբեմն անոյշ ժպիտ էր երե-
ւում, և նրա մանրիկ ու դէրուկ ձեռքերը ան-
հոգ կերպով տարածուած էին վերմակի վրայ:
»Խեղճուկ, դանչեց Ելիզան, քեզ վաճառեցին, բայց
մայրդ ժամանակ ունի դեռ ևս ազատելու« և
կամացուկ զարթեցնելով, շուտ հագցրեց նրա
շորերը և կարողացածին չափ վաղելով նրա հետ,
եկաւ հասաւ ծերուկ թոմի տնակը:

— Ո՛ր ես գնում, մայրիկ, հարցրեց Հենրի-
կը: Մայրը սլատասխանեց.

— Չայն մի՛ հանիր, Հենրիկոս, հարկաւոր
չէ բարձր խօսել. մի չար մարդ եկել է քեզ
մօրիցդ բաժանելու, բայց մայրդ չ'կամեցաւ տալ,
ուստի փախչումէ Հենրիկի հետ, որ այդ չար
մարդը չկարողանայ յափշտակել:

— Եյսօր, ասաց Ելիզան, տնակի դրան մօտ
կանգ առնելով, այսօր կէս օրին ամուսինս տե-
սայ, մտիցս էլ անգամ չանցաւ գլխիս գալիքը,
բայց նրա տէրերն էլ այնպէս վատ են վարուել
հետը, որ նա նմանապէս ձգել փախչելու է:
Աշխատեցէ՛ք, եթէ կարող էք, յայտնել նրան իմ
փախուստը և սլատճառը, և ասէք որ ես կա-
մենումեմ կանադա գնալ: Իմ կողմանէ ողջոյն
մատուցէք նրա և խորհուրդ տուէք... ասաց ու

Աի չար մարդ եկել էր մօրիցդ բաժանելու, բայց մայրդ
չկամեցաւ տալ...

մի վայրկեան երեսը յետ դարձրեց, յետոյ հեծե-
ծանքով կրկնեց — խորհուրդ տուէ՛ք նմանա-
պէս, ձեռից եկածին չափ բարի լինել, որպէս
զի միմեանց գտնենք երկնքումը :

— Այս օր մենք այս տեղ կրկանդնենք, որ-
դիքս, ասաց տիկին Պալմերը դիրքը փակելով :

— Ո՛հ, մայրիկ, հետաքրքրական տեղումը
կանգնումենք, ասաց Սուփիան հառաչելով :

— Իգուց կրկին կըսկսենք մեր պատմութիւ-
նը, վրայ բերաւ տիկին Պալմերը ժպտելով, և
կ'շարունակենք յաջորդաբար մինչև գրքի վերջը :

— Ո՛հ, սիրելի մայրիկ, ի՞նչ երջանկութիւն,
գանչեցին միաբերան տղայքը, ուրախութենից
թռչկոտելով :

— Չէի կարծում, որ հետո այդպիսի խաղ
կը խաղաք:

— Ի՞նչ, կանչից Շերլին, արագութեամբ դառ-
նալով. ի՞նչ կամենումէք ասել դրանով: Իմա-
ցէք, որ պատուոյս կսչողին մի կերպ միայն պա-
տասխան ունեմ տալու:

Գերեզմաւոր այս պատասխանին վրայ վեր
թռաւ տեղից և փոքր ինչ կամաց ձայնով նորից
սկսաւ.

— Սալայն, փոքր ինչ դառն բան է, ինձպէս
բարի մարդուն այդպէս խաբել:

— Պատրաստ եմ կարեկից լինել ձեր անբա-
ւականութեան, պարոն Հելի, պատասխանեց Շեր-
լին: Այդ պատճառով ներումեմ ձեր այդ կոպ-
տաբար տունս մտները, բայց այնու ամենայնիւ
պէտք չէ այդպէս սաճմանից դուրս դալ: Գիտ-
ցած լինիք, որ այսուհետև ոչ մի տարակուսանք
այդ անիրաւ համախոհութեան վրայ չեմ կարող
ընդունել: Բայց ինձ բարոյական պարտք եմ հա-
մարում օգնել ձեզ աղջիկը գտնելու. — ահա ձեր
ձեռքն եմ տալիս ձիերս, ծառաներս և ամենայն
ինչ, որ կարողէ ձեռնառու լինել դործիդ յաջո-
ղութեան: Վերջապէս, Հելի, շարունակեց Շեր-
լին, փոքր ինչ կանգ առնելուց յետոյ, մեղմաց-
նելով խօսակցութեան սառն եղանակը. իմ կար-
ծիքովս այդ ներդաշնակներից փոքր ինչ հան-
գստանալու համար առաւել բարւոք կըլինի,
եթէ դուք դաք մեզ հետ նախաձաշելու, յետոյ

կ' մտածենք ինչ հարկաւոր է մեզ անել: Տիկին Շելքին բարձրացաւ տեղից, սլառառելով զընդամենքները և իր տեղը ուղարկեց մի հաստ խառնածին, սուրճ մատուցանելու համար:

— Չեր սիրելի կինը տակաւին ուշ է դարձնում ամենախոնարհ ծառայիդ վրայ, ասաց Հելքին, անյաջողակ ծածկելով իր ընտանեկալու ցանկութիւնը:

— Աս սուրբ չեմ լսել կնոջս վրայ այդպիսի խօսքեր, ասաց Շելքին ցրտութեամբ:

— Ներողութի՛ւն, ներողութի՛ւն, Շելքի, կատակ եմ անում, ասաց Հելքին, բռնի բարձրաձայն ծիծաղելով:

— Ամեն հանաքը հաճոյական չէ, և ունի իր տեղը, սլառասխանեց Շելքին:

— Մի տեսէ՛ք, խնդրեմ, այս փոփոխութիւնը, մոմուաց Հելքին քթի տակից, այժմ որ դաշնագիրները ստորագրած են, հպարտանալ ու քիթը բարձրացնել սկսել է. ծիծաղաշարժ բան է, հաւատացնում եմ ձեզ:

Ալիզայի փախուստը ոտքի վրայ կանգնեցրեց Շելքիուկ կալուածի բոլոր տարուկները: Սոքա անդադար գնում գալիս էին միմեանց զարնվելով և աղաղակ բարձրացնելով: Ամեն կողմից երեսանց աշխատումէին օգնել Հելիուն նրա հետազօտութեան մէջ. բայց խակապէս մտադիր էին ուշացնել գերեզմանի գնալը:

Ահա ինչ էր խօսում այդ սևերից մինը, որ

ուղեկից էր նշանակած Հելիուսն, դառնալով դէպի
ընկերը, որի հետ միասին կատարելու էր այդ
սաշտօնը :

— Եկանջ դիր, Անդի¹, տիկինը կամենում է
ժամանակը երկարացնել, այդ սարդ երևում է:

— Ենկանջ դիր, Անդի¹, վրայ բերաւ նա բարձ-
րացնելով ձայնը և հսկարտանալով իր երևակայած
վերին աստիճանի թափանցողութեամբը. ան-
շուշտ տիկինը այդ չէ կամենում: Ուստի երբ
ձիերը կ'արձակենք, լաւ կըլինի եթէ նոցա միան-
դամայն ազատութիւն տանք այս կամ այն կողմը
վազելու, անտառները, դաշտերը և ճեմելիք-
ները չափելու. ես նոցա արդեւ չեմ լինիլ, որպէս
ղի Մասսան *) հարկադրուած լինի սպասել այս
բանի վախճանին, իրաւ չէ:

Ենդին հեղնաբար ժպտեցաւ:

— Եկանջ դիր, Անդի¹, ականջ դիր. դիցուք
թէ քացի է տալիս... Մենք այն ժամանակ կը-
թողնենք մնացած երկու ձին, իբր թէ նրա օգ-
նութեան վազելու համար, կրկնեց Սամը ծի-
ծաղելով: Ա՛խ, ճշմարիտ, ի՛նչ գեղեցիկ օգնու-
թիւն կ'լինի, Անդի:

Եւ երկու սեւամորթքը գլուխները միմեանց
տուած ցնդումէին մատերով և երկար ու ձիգ
ծիծաղելով կաքաւումէին, թէ և խոհեմութեան
համար պէտք էր լընել:

*) Պարոն:

Այս ծիծաղաշարժ ուրախութեան միջոցում, որին անձնատուր էին նոքա, սլարոն Հելլին, փոքր ինչ զուարթացած երկու երեք բաժակ համեղ սրճով, երևեցաւ սլատշգամբի վրայ ժպիտը երեսին և գրեթէ ուրախ ուրախ խօսելով հիւրընկալի հետ: Նրա տեսածներուն պէս, Սամը և Անդին, հանելով իրանց գլխից արմաւենու տերւեներէ հիւսած սլաակները, որ սուրբաբար գլխարկի տեղ էին դործ անում, վաղեցին նրա ասպանդակի մօտ և կանգնեցան, որովհետ զի եթէ հարկաւորի, օգնեն Մասսին:

Դէ, տղայք, կանչեց Հելլին, անյապաղ ճանապարհ ընկնենք:

— Մի վայրկեան էլ չենք կորցնել, Մասսա, ասաց Սամը, առաջարկելով նրան ձիու սանձը և բռնելով ասպանդակից, այն ինչ Անդին քսովումէր միւս երկու ձին:

Հաղիւ թէ Հելլին մօտեցել էր թամբին, մինէլ տեսնեա կատաղի կենդանին վեր վեր թռաւ և գլորեց նրան մի քանի քայլ հեռու կակուղ ու լայնարձակ մարդագետնի վրայ: Սամը յիշոց տալով վաղեց բռնեց ձիու սանձը, բայց աղեղակի ճառագայթները, որ նա ծածկում էր ի մազերով, զարկեց յանկարծ ձիու ուղքերին. այս իրողութիւնից յետոյ ձին աւելի կատաղեցաւ. առաւ ձգեց ստրուկին գետնի վրայ, երկու երեք անգամ խրխնջեց և յետոյ ամենայն զօրութեամբ չորս ոտերը դէպի վեր բարձրացնելով սկսաւ դի-

մացի դաշտը վազել: Նրան հետևում էին մօտից միւս երկու ձիերը, Ռիլը և Ժեռոն, որոնց ըստ առաջուայ սխյմանին արձակեց Սնդին ապստիկ և զարհուրիլի յիշոյներ կարդալով:

Հատ հեշտ է երեւակայել ինչ աղմուկ բարձրացաւ սրա հետևանքից: Մինչդեռ Սամը և Սնդին կատաղաբար բարկանումէին, ջանալով միմեանց դերաղանցել, շները ցիրուցան եղած հաշումէին. իսկ Միկէն, Մովսէսը, Մանդին, Ֆաննին, բոլոր փոքրիկ խափշիկները ու խափշիկուհիները վազվղում, թռչկոտում ու ծափ էին զարկում մեծ աղաղակներ և դոռդոռոցներ բաձրացնելով: Հելլին դիւահարի նման այս կողմ այն կողմ նետուելով հայհոյումէր, աղաղակում և ոտերը դետնին խփում, բայց բոլորը իղուր: Շերին սրտուհանից տաստիկ աղաղակելով, կարծես թէ մեծ ջերմեռանդութեամբ ուղղումէր հետամտութեան ընթացքը. իսկ Տիկին Շերին, իր խցի սրտուհանի առաջը կանգնած, ծիծաղումէր և զարմանում այսչափ անօգուտ ջանքին, թէսկտ և լաւ հասկանումէր բուն սրտածառը, որ ուշացնումէր այդ աղմկաւոր տեսարանի վախճանը: Վերջապէս, կէս օրուայ մօտ, Սամը երեւեցաւ յաղթանակով: Նա Ժեռոն հեծած բերումէր Հելլիու շնչասպառ ու սաստիր քրտնած ձին: Չնայելով կենդանու այս դրութեանը, նրա կրակոտ աչքերը և ոնգներից դուրս եկած շողին ցոյց էին տալիս, որ դեռ ևս նրա մէջ շիջած

չէր ազատութեան եռանդը :

— Բռնեցի՛, բռնեցի՛, գանչեց Սամը , հալարտ հալարտ հայուածքներ՝ ձգելով աջ ու ձախ: Առանց Սամին , դեռ ոչինչ վերջացած չէր լինէր, բայց ես նրան բռնեցի:

— Դս՛ւ, մոմռաց Հելլին բարկացած ձայնով, եթէ դու չլինէիր, այս բանը ևս չէր հանդիսէր:

— Աստուած մեղ ամենիս օրհնէ, ասաց Սամը ջերմեռանդութեամբ, մանաւանդ ինձ, որ քամակից ընկայ, բռնեցի բերի, արիւն քրտինքի մէջ թաղուելով:

— Գնա՛, գնա՛ բանիդ, ասաց Հելլին, ահա երեք ժամի չափ կորցնել տուիք ձեր անիծած կատակներով, էլ այդպիսի խաղեր չլինի՛:

— Ի՞նչ, Մասսա, ասաց Սամը աղաչական ձայնով, միթէ՞ կամենումէք սպանել մեղ ամենիս, ձիերու հետ միասին: Ստրուկները սաստիկ վատակած են, իսկ կենդանիները քրտինքի մէջ լողում. ուստի մի՞ թէ կէս օրից առաջ ճանապարհ ընկնելու, ցանկութիւն ունիք. նա՛ մանաւանդ ձեր ձիու վրայ մեծ տիղմ նստած է, սէտք է մաքրել. Ժեռոն-էլ կաղումէ, տիկինս էլ ամենեւին մեղ այս դրութեան մէջ հրաման չի տալ ճանապարհ ընկնելու, վերջապէս ի՞նչ շտապելու բան դայ, խճճելիցան մի երևելի վազող կին չէ:

Իսկ տիկին Շելլին, որ հետաքրքրութեամբ ականջ էր դնում այս անկեղծ խօսակցութեան,

մէջ ընկնելու պատեհ ժամ համարելով, մօտա-
ցաւ Հելլիուն ու քաղաքավարութեամբ կարեկից
լինելով այն անակնունելի դիպուածին, խնդրեց
ճաշի մնալ, հաւատացնելով, որ իսկոյն սեղանը
պատրաստ կըլինի:

Հելլին, թէպէտ ականաց կամօք, ընդունեց այս
նոր հրաւերը և մտաւ դահլիճ թթու ու զըա-
ղած դէմքով:

— Տեսա՞ր նրա, տեսա՞ր նրա, հա՛, առաց Սամը
երբ ախոռ դարձաւ և ձին սեանը կապեց: Տէ՛ր
Աստուած, ի՞նչ խաբեքայութիւն արինք: Ո՛հ,
արժէր նայել ինչպէս սլար էր գալիս, ինչպէս
թռչկոտում էր ու մեղ հայհոյում: Լա՛ւ, լա՛ւ,
ասումեմ մտքումս, էլ հայհոյիր քաւթառ շուն,
էլ աղաղակիր չարասիրտ սատանայ: Դու կամե-
նում էիր ձին բռնել, հա՛, կամ թէ կարելի է
ցանկութիւն ունէիր սեւերը բռնելու: Ո՛հ, Տէր
Աստուած, Տէր Աստուած, այժմ-էլ տեսնումեմ
նրա կարմիր աչքերը: Տեսա՞ր արդեօք դու էլ
նրան, Անդի, տեսա՞ր թէ ո՞չ: Սամը Անդիու
հետ թեկն տալով սլատին սկսան երկար ու ձիգ
ծիծաղել խառն ի խառն ձայներով, որ եղաւ
վարձատրութիւն նոցա երկարատեւ համբերու-
թեանը:

— Տե՛ս, Անդի, շարունակեց Սամը ծանրու-
թեամբ, մտքրելով Հելլիու ձին, թափանցողու-
թիւնը հարկաւոր բան է, Անդի: Շատ մեծ ձանաղա-
նութիւն կայ սեւերու մինի և միւսի մէջ. Նայի՛ր,

Անդի, դու ել սովորի՛ր դիտողութիւն անել, քանի որ երիտասարդ ես: Ես այս առաւօտ խմացայ տիկնոջս կամքը առանց նրանից մի բան ըսելու: Դիտողութիւնը, Անդի, ինչպէս ասումէ տանուտէրս, մի ընդունակութիւն է, որ ամենեւորն հաւասար չէ տրուում, բայց իւրաքանչիւրը մեզանից կարող է մշակել նրա:

— Կարելի է, ասաց Անդին, բայց կարծեմ, որ ես ել լաւ օգնեցի քո դիտաւորութեանդ, Սամ, և իմ պարտաւորութիւնս գեղեցիկ կատարեցի:

— Ենդի, կրկնեց Սամը խրատական ձևով դու յիմար տղայ չես. ես գիտեմ ինչ բանի շնորհունես, և պէտք եղած ժամանակը քեզանից խորհուրդ կ'արնեմ. էշըն ել կարող է երբեմն ջորուն, յետ ձգել: Ինչ եիձէայժմ եկ տուն դառնանք, հաւաստի եմ, որ տիկինս մեզ լաւ պատիւ կ'անէ:

Բայց թողնենք պարոն Եելբիու տունը և հասնենք խեղճ Ելիզայի յետևից: Ահա նա հեռանումէ փութով իր միակ ասպատանարանից. ահա նա տխուր մտախորհ, գաղտագողի փախչումէ մի բարի տիկնոջ հովանաւորութիւնից, որ երբեք պակաս չէր արած նրա վրայից իր գորովալից մարդասիրութիւնը: Ամեն քայլախոխին նա հրաժարական ողջոյն է տալիս մի ծանօթ առարկայի: Աւտեղադարդ կամարի ցուրտ ու պարզ լուսի տակ, նա կարգաւ ձգումէ իր հաշուացքը յարկի վրայ, որի հովանաւորութիւն

տակ անցրել էր իր մանկական օրերը, և ծառատունկի — ուր իր երկտասարդ ամուսնու հետ թե թեի տուած այնքան երջանիկ երեկոներ անցրել էր: Բոլոր ասարկաները, որ նա տեսնումէր, զարթեցնում էին նրա հոգու և սրտի մէջ քաղցր յիշատակներ և, կարծես թէ իր փախուստը երեսին զարնելով, հարցանում էին թէ ո՞ր յարկի տակ արդեօք կարող էր աւելի խաղաղ կեանք ունենալ: Դեռ ամայ խոցում էր իսկ իսկ Բայց վախենալով մի սարսափելի վտանգից մայրական սէրը, որ հասել էր խելագարութեան նուաճեց երկիւղը և բոլոր վիշտերը: Որդին, բաւական մեծ լինելով, կարող էր ոտով մօրը հետ քայլել, բայց երբ խեղճ կնոջ միտն էր դաշլիս, որ երեխան ձեռքից յափշտակելու հն, սիրտը դող էր քնկնում, և կարծես թէ այդ մտածողութիւնը մօտեցնում էր նրան վտանգը, ուստի սեղմումէր երեխան ամենայն պօքութեամբ իր կուրծքին և արագացնումէր շուտաքայլ ընթացքը: Սառած գետինը ճաթառումէր փախստականի ոտքի տակ, և այդ ձայնը նրան սաստիկ սարսափեցնումէր: Դանձի բղղալը, թռչունի թռթռալը, տերեւի խշխշոցը, ծառերի որդամանքը, մի խօսքով ընութեան բոլոր շնչաւոր ու անշունչ ձայները, արագութեամբ զարնում էին արիւնը սրտին, և նրա քայլերը, որ արդէն բաւականին արագ էին, ևս առաւել արագանում: Որդու ծանրութիւնը նրա աչքին փետուրի, յարդի նման

Թերթեւ էր երևում և քանի որ սիրտը բարախումէր երկիւղից, կարծես թէ մի գերբնական զօրութիւն էր ստանում, որ առաջ էր մղում նրան . իսկ գունաթափ շրթունքից անդադար լսվումէր այս աղօթքը . « Տէ՛ր օգնէ ինձ, Տէ՛ր փրկէ ինձ : »

Մախ և առաջ զարմացքը ու վախը Հենրիկոսի քունը փախցրին, բայց նրա մայրը այնպիսի ջանքով բռնումէր նրա ամեն մի թերթեւ հառաչանքը, ամեն մի նուաղ ձայնը, հաւատացնելով թէ ազատումէ նրա, որ տղան վստահացած փարեցաւ նրա վզիցը և մի հարց տուաւ միայն այն ժամանակ, երբ քունը սկսաւ ծանրացնել նրա թերթեւանուկները :

— Եսա՛, մայրիկ, կարո՞ղ եմ քնել : »

— Հա՛, սէր իմ, քնի՛ր եթէ կամենումես :

— Բայց, մայրիկ, եթէ քնեմ, չե՞ս թողնել, որ նա ինձ առնէ տանէ :

— Չէ՛, Աստուծոյ օգնականութեամբ, պատասխանեց մայրը, բոլորովին գունաթափուած, և նրա մեծ ու սեւորակ աչքերը կրակի պէս փայլեցան :

— Եսածիդ ապահո՞ւլ ես, մայրիկ, ապահո՞ւլ ես :

— Ո՛հ, շատ ապահով եմ, սիրելիս, ասաց մայրը, մի այնպիսի ձայնով, որից ինքը սարսափեցաւ, որովհետեւ նրան թվումէր, թէ այդ մի ներքին յոգու արձագանգ էր, որ խօսումէր նրա

մէջ : Եւ տղան բոլորովին վստահացած իր մօր
խօսքերով վրայ, անոյշ քուն մտաւ :

Ս'ի քանի ժամ քայլելից յետոյ, նոքա հա-
սան մի ժայռապատ կալուած, որի մէջից անցա-
նումէր սրայծառ առուակ : Որովհետեւ տղան այս
տեղ սկսաւ ուտելիք ու խմելիք խնդրել, մայրը
ցանկաստանից միւս կողմը անցնելով, թաքնուե-
ցաւ մի մեծ քարաժայռի քամակում, որ ծած-
կում էր նրան անցաւորների աչքից, և հանեց
իր աղքատին կապոցից նախաճաշիկը :

Հենրիկը միանգամայն զարմանումէր և տըխ-
րում թէ ինչո՞ւ համար մայրը ոչինչ չէր ուտում,
և, իր մանկական խնամքովը ձեռքերը նրա վը-
ղովը տարած, աշխատումէր բռնի մօրը բերանը
մի կտոր բան դնել. բայց խեղճ կիներ կարծումէր,
որ կարկանդակի ամենափոքր փշրանքը անգամ
կարող էր խեղդել իրա :

Այդ կրկնուած փորձերը, Ելիզան անդադար
մերժումէր ասելով. «Չէ՛, Հենրիկս, չէ՛ գանձ իմ,
մայրիկդ բան չի ուտել, մինչև որ քեզ չաղատէ :
«Վեր կաց, ժամանակ է ճանապարհ ընկնելու
մինչև գետը» յաւելցրեց նա :

Այս օրուայ մօտ Ելիզան փոքր ինչ հանգս-
տանալու և ճամփու սաշար դնելու համար կանգ
առաւ նախ մի փոքրիկ կալուածի մօտ, որի բա-
րեկարգութիւնը ու մաքրութիւնը աչքի զար
կաւ, յետոյ մի մերձակայ փոքրիկ օթեան մտաւ
մի քանի տեղեկութիւնք ստանելու :

Ուսած փքած Օհիօ դետը, ասացին նրա, սաստիկ ճայթմունքով բերումէ ահագին սառուցի բեկորներ և, ջարդ ու փշուր անելով, ձգումէ ալիքների երեսին:

— Չկայ արդեօք լայտ, հարցրեց ճանապարհորդուհին պանդոկատի վնոջից, Բ...ի միւս կողմը անցնելու:

— Չէ՛, ասաց կինը, նորա այլ ևս չեն նաւում:

Այս կայծակնահար սլատախանին վրայ, Ելիզան մօտացաւ սլատուհանին և հազիւ կարողացաւ աչքը բանալ, մին էլ տեսնես մի ընտանեկան ձայն, որ նշանայի էր սևերու մէջ վերահաս վտանգի, եկաւ հասաւ նրա ականջին: Մի ակընթարթում նա ճանաչեց Սամին, որ իրան արդարացնելու համար, դիտարկը այնպէս հադել էր, որ քամին խփոյն թոցրաւ դիտից: Հելլին և Անդին մի քանի քայլ նրանից հեռու ձիով վազում էին:

Երբ Ելիզան տեսաւ այս քստմնի տեսարանը, կարծես հազար ու մի կեանք ամփոփուեցաւ նրա սրտի մէջ: Մի գաղանի դուռն հանումէր դէպի դետը: Խփոյն նա առնումէ իր մանուկը, որ սրտկած էր մահաւակալի վրայ և, ցնցողական կերպով սեղմելով նրա իր կուրծքին, փայլակի արագութեամբ ցած է թռչում սանդուղից: Քայց երբ նա գետնի վրայ է, Հելլին նրան տեսնումէ, ձիուց ցած է թռչում, և որչափ

ձայն ունի, « Սամ և Անդի » կանչելով, ընկնում է որսաշան նման փախստականի յետևից։

Այս վրդովալիս վայրկենիս, կարծես թէ Ելիզայի ոտքերը դեանին չեն կաշոււմ. մի ակնթարթում և ահա անդունդի ասիին է կանգնած։ Թշուառ մօր ու երեսային հալածողները մի քանի քայլ յետ էին մնացել։ Մի գերբնական զօրութեամբ, որ Աստուած միայն յուսահատութեան ժամանակ է տալիս, վայրենի աղաղակ է բարձրացնում Ելիզան և անսովոր արագութեամբ թռչում է սղտոր հոսանքի վրայից, որ այն տեղից անցանումէր, և կանգնում է սառուցի ձեռքերին, որ գետը տանումէր։ Կատաղութիւնը, խելագարութիւնը միայն կարող էին այդպիսի զարհուրելի ոստում կատարել։ Սամը, Անդին և Հելին, ձեռքերը դէպի երկինք կարկառած, մի բնազդողական զօրութեամբ երկիւղալի ձայն արձակեցին։

Աննաչորակ սառուցի բեկորը, որի վրայ թռուաւ Ելիզան, ճաթատեցաւ նրա ծանրութենից, թէ և նա անզգալի կերպով վրան կոխեց։ Վայրենի ճիչ բարձրացնելով և մի անասելի զօրութեամբ սառոյցէ սառոյց է թռչում ընկնել ելլելով և անդադար սահելով։ Խեղճ կնկայ ոտքի ամանները կորել էին, գուլպաները հաղար տեղից ծակծկած. բայց նրա աչքին ոչինչ չէ երևում, նա ոչինչ չէ զգում — մինչև այն աստիճան, որ կարծես թէ երազի մէջ լինէր. հասնելով

ՕՏիօյի հանդիպակողմը, մինի ձեռքից է բռնուում և նրա օգնականութեամբ անցանումէ այդ աղատութեան ծովափը :

ՏԻԿԵՆ ՊԱԼՄԵՐԸ (վրդոված բաձրանալով) Մեր այս օրուայ ժողովը վերջացաւ :

Ելիզան վայրենի աղաղակ է բարձրացնում և կանգնում, սառուցի
մեծ բեկորների վրայ, որ գետը տանում էր:

Es ist ein Bild, das die Kunst der Malerei zeigt.
Es ist ein Bild, das die Kunst der Malerei zeigt.

ԵՐՐՈՐԴ ՍՌՍԻՑՑ.

Եւանգելիսէ:

Տիկին Պաւլոս.— Հեղինէ.— Սոփիա.— Եղուարդ:

ՏԻԿԻՆ ՊԱՒԼՈՍԻ. Մեր վերջին ժողովումը տեսանք մի մօր արիաստուծութիւնը իր որդին ազատելու համար:

Թողնենք նրա փոքր ինչ հանգստանալ կրած դժուարութիւններից ու ամբոխմունքներից և դառնանք դէպի մեր Եղբայր Թոմը:

— Խեղճ Թոմ, գանչեց Հեղինէն, նա իր որդիքներից և կնոջից բաժանուելու վրայ էր, երբ մենք նրա թողանք:

— Այդպէս է, պատասխանեց տիկին Պաւլերը:

Մենք այսօր կ'մտնենք շոգեշարժ նաւի մէջ, որ դանդաղ իջանում է լայնածաւալ Միսիսիբի վրայով: Տախտակամածի վրայ խոնկումէ՞լանալան վիճակի ճանապարհորդների բազմութիւն, որոնց մէջ ի զուր պէտք է որոնէինք մեր նուաստ բարեկամը: Վերջապէս մենք նրա տեսնում ենք

2/4

մի անկիւնում բեռների վրայ գուճ եկած: Որովհետեւ թոմը իր համբերութեամբ ու քաղցր բնաւորութեամբ կարողացել էր փոքր ինչ կակղացնել իր տիրոջ խստասրտութիւնը և մինչև անգամ ազդել նրան որ և է աստիճանի վստահութիւն, այդ սլատճառաւ ևս նա հաւատարիմ էր համարվում, այսինքն, ազատաբար կարող էր մանգալ շոգեհաւի մէջ: Միշտ հանդարտ ու մարդասէր, նա անդադար օգնումէր նաւաստիներուն և գործաւորներուն նոյն իսկ եռանդով, որ փոքր ինչ առաջ ցոյց էր տալիս նա Քենթուկիում, իր տիրոջ կալուածքի վրայ: Ազատութեան վայրկեաններին, նա ելանումէր տախտակամածի վրայ և գուճ եկած անկիւնում, ուր որ մենք գտանք նրան, իրան շատ բաղդաւոր էր համարում, չնայելով կրած դժուարութեանց, եթէ կարողանումէր Աստուածաշունչը կապելով կարգաւ:

Մտաւոր, սուրբ գիրքը կամաց կամաց կարդալով ամենեւին չէ կորցնում իր արժանաւորութիւնը, ընդհակառակն, ամեն մի խօսք արծաթեայ թիթեղի նման պէտք է առանձին առանձին կշռուի, որ մարդու խելքը կարողանայ գրնահատել նրա բոլոր արժողութիւնը: Նաւորդների մէջ կար մի ջահիլ հարուստ և ազնուատոհմ կալուածատէր Սէն-Քլէր անունով, որ բռնակալումէր Նոր-Օռլէանում:

Նրա հետ գնումէր և իր հինգ կամ վեց տա-

րեկան աղջիկը, որ յանձնած էր մի բարեկամ տիկնոջ խնամքին:

Սուրը շատ անգամ հարեանցի տեսել էր այդ մանուկը, այդ մշտաշարժ ու շնորհալի արարածը, որ ամարային հեղիկ հողմի կամ արեգակի ճառագայթի նման անհաստատ և անըմբռնելի էր: Այդ փոքրիկ աղջիկը նախատիպ էր մանկական գեղեցկութեան և նմանութիւն էր բերում յաւերժահարսանց: Նրա հրապուրիչ դէմքի չքնաղութիւնը, կարելի է, ոչ այնքան գծերի կանոնաւորութեան մէջ էր, որքան մտածողական նայուածքի տարօրինակ ծանրութեանը, — որի համակրական տալաւորութիւնը ազդումէ 'ոչ միայն զգայուն, փափկասիրտ ու մտածող մարդերի, այլ խստասիրտ նիւթասէրների վրա անգամ: Նրա կերպարանքի, վզի հոյակապ ու զմայլելի դարձուածքի և բոլոր կազմուածքի մէջ կարելի էր նկատել աղնուականութիւն և մի ցգողական զօրութիւն: Ոսկիագոյն երկար մազերը ժամանակ առ ժամանակ ծածանում էին բարակ թափանցիկ ամպի պէս նրա հրեշտակային գծերի, ծանր ու մտախոհ կերպարանքի վրայ. գորշ ու թանձր արտեանունքը զովացնում էին նրա հայեացքը, և ամենայն ինչ կարծես թէ այնպէս զանազանումէր նրան ուրիշ երեխաներից, որ ուլ նրա մի անգամ տեսնէր, անպատճառ գլուխը կըդարձնէր կրկին տեսնելու և երկար ժամանակ կհետեւէր աչքով նրա

շարժմունքներին շողենաւի մէջ: Սակայն, նա այնքան ծանր և տխուր չէր. մի երեխայական անկեղծ ուրախութիւն երևումէր նրա քաղցր երեսի վրայ: Անդադար շարժողութեան մէջ, նա թռչունի սլէս փայլակի արագութեամբ վազումէր անկիւնէ անկիւն, ժպտելով ու ճուղելով մի երգ, որ լսել էր օրօրօցում: Թէև միշտ սպիտադ հագած, հրեշտակային ստուերի նման անցնում դառնում էր, բայց դարձեալ ոչ մի բիծ կամ կեղտ չէր կարելի նկատել նրա հանդերձի վրայ. իսկ ոսկիափայլ գլուխը, մոյգ կապուտակ աչքերը, երեխայի անդադար երթալ դալիս, թուում էին երկնային երևոյթ և կարծես թէ սլատկանում էին դերբնական արարածի:

Թումը, զուրկ չլինելով իր համակրական ցեղի դիւրազգացութիւնից, դիտումէր առանձին հետաքրքրութեամբ ամեն մի շարժմունքը այդ փոքրիկ արարածի: Երբ այդ մանկական երեսը, երկայն ուղեխառն դանդուրներով ծածկած, երբ այդ մանուշակագոյն բքերը զաղտագողի դուրս էին նայում բամբակի կապոցների յետևից, կամ պլնլում էին բարձր բեռների վրայից, Թումը կարծումէր, որ տեսնումէ իր աւետարանի թերթերից փախած մի հրեշտակ:

Թումը, ուշը ու միտքը դարձրած նրա ամեն մի շարժմունքին, տեսնումէր միշտ այդ աղջկը այն տեղերում, ուր Հելին քշումէր անասունների նման շղթայակապ գերիների խումբը:

կամացուկ մտնումէր նա այս թշուառականներ-
րի մէջ, նայումէր նոցա վրայ քնքուշ ու վըշ-
տագին կարեկցութեամբ, բարձրացնումէր իր
փոքրիկ ձեռքերով նոցա ծանր շղթաները, յետոյ
հեկեկալով հեռանում: Փոքր ինչ յետոյ, Թումը
խիստ զարմանումէր տեսնելով, որ նա կրկին
դարձած, բուռները լի շաքարվանով, բնկուզով
և նարինջով, մեծ ուրախութեամբ շտապումէր
բաժանել նոցա այդ մրգերը և յետոյ դարձեալ
աներեւոյթ էր լինում:

Որչափ առաւել նա փափագումէր ծանօթա-
նալ այդ փոքրիկ օրիորդի հետ, այնչափ սակաւ
զգումէր իր մէջ համարձակութիւն այդ բանը
փորձելու, Սակայն, նա իր ձեռքումը հաղար ու
մի հնար ունէր երեխայոց սիրտը գրաւելու. նա
խմանումէր կեռասի կօրիզներից փոքրիկ փոք-
րիկ զամրիւղներ և թանթրուենիի ուղեշից ըն-
կելակներ (հաճի եաթմաղ) շինել. իսկ կաղնի
կեղևներից շատ ծիծաղաշարժ սլատկերներ էր կըտ-
րում. դիւցաբանութեան Պանը այնչափ վարժ և
հմուտ էր սրինգներ ու սուլիչներ շինելու: Նրա
գրպանները, որոնք իրանց բովանդակութեամբ
շատ նման էին երեխայոց վաճառանոցի, լի էին
այդ տեսակ հետաքրքիր և հրապուրիչ խաղա-
լիկներով: Այդ բոլորը, որ առաջ նշանակած
էին հին տիրոջ որդիքներուն, այժմ նրա համար
անհրաժեշտ պայմաններ էին ծանօթանալու կամ
բարեկամութեան կապ հաստատելու Եւայի հետ:

Թէպէտ ամենայն ինչ առ երեսս գրաւումէր փոքրիկ աղջկայ խելք ու միտքը, բայց կենսական թռչունի պէս, ամենեւին ինքը չէր մօտենում և չէր թողնում ուրիշին էլ մօտենալ : Երբեմն նա հանգչումէր սրայուսակի կամ կապոցների վրայ, ոչ հեռի թոմից, մինչդեռ այս խեղճ սեւը շինումէր վերոյիշեալ գեղեցիկ խաղալիքները : Առաջ ու առաջ դգուշութեամբ, երկիւղ կրելով ընդունումէր թոմի տաջարկած բաները. բայց, որովհետեւ այդ պարզէները ամենայն օր շարունակաբար կրկնվում էին, ուստի շատ շուտով ընտանեցաւ նա :

— Ի՞նչպէս է ձեր անունը, ասաց թոմը, երբ որ ծանօթութիւնը բաւական համարեց մի այդպիսի հարց անելու :

— Եւանդելինէ, Սէն-Քլեր, պատասխանեց փոքրիկ աղջիկը, — Թէպէտ հայրս և ամէնքը ինձ Եւա են կոչում. իսկ ձեր անունը ի՞նչպէս է :

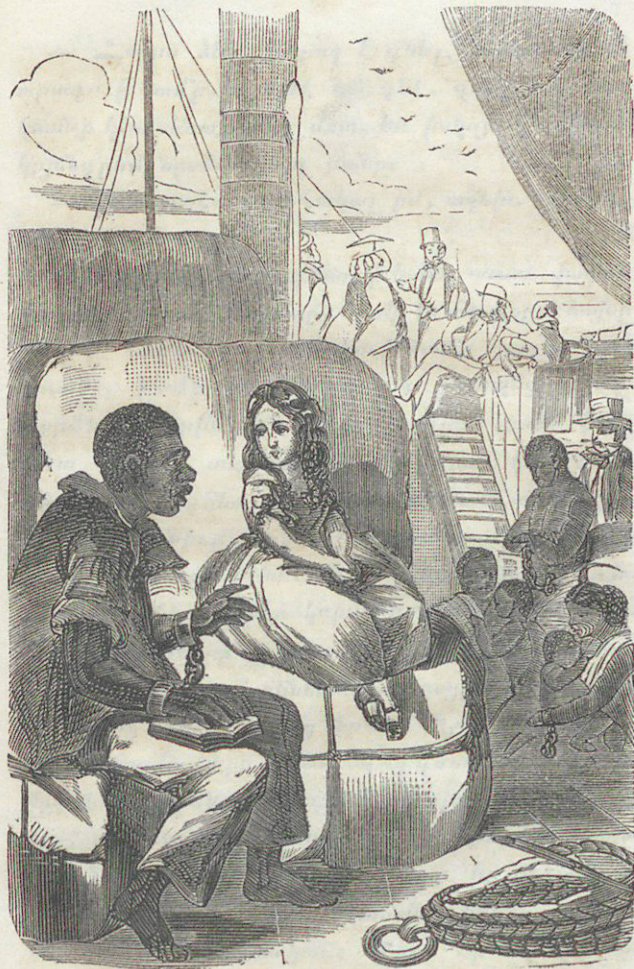
— Իմ անունս թոմ է, բայց ինձ փոքրիկ տըղայքը միշտ Եղբայր թոմ էին կոչում այնտեղ, շատ հեռի, քննթուկիում :

— Թէ որ այդպէս է, ես էլ ձեզ միշտ այդպէս կը կոչեմ, որովհետեւ ես ձեզ շատ սերումեմ : Ո՞ւր էք գնում այժմ, Եղբայր թոմ :

— Չգիտեմ, օրիորդ Եւայ :

— Չգիտե՞ք, ասաց փոքրիկ աղջիկը :

— Ո՛չ միայն այս գիտեմ, որ մի մարդու պէտք է վաճառեն ինձ. բայց ո՞ւմ, յայտնի չէ :

— Ո՛ր էք դնում այժմ, Եղբայր Թամ:
 — Չգիտեմ, օրհորդ Եւա:

— Հայրս ձեզ կալող է գնել, ասաց Եւան արագութեամբ, և եթէ նա գնէ, դուք շատ լաւ կեանք կ'ունենաք մեզ մօտ, ես իսկոյն կ'երթամ կըխնդրեմ նրանից այդ բանը:

— Մեծապէս շնորհակալ իմ, ազնիւ օրիորդ, ասաց Թոմը:

Այն վայրկենին շողենաւը կանդ առաւ փայտի սլակասութեան համար. իսկ Եւան հօրը ձայնը լսելով ծիծեռնակի արագութեամբ վազեց նրա առաջը. Թոմը բարձրացաւ և շտապեց գնալ գործաւորներին օգնութիւն տալու: Եւան հօրը հետ միասին տախտակամածի վրայ կանգնած, դիտումէր շողենաւի հեռանալը նաւահանգստից: Այն ինչ անիւը երկու երեք անգամ շրջան էր արել, մին էլ տեսնես մի անակնուրեւի ցնցմունքից փոքրիկ աղջիկը կորցրեց հաւասարակշռութիւնը և ջուրը ընկաւ: Հսկողը, ցնորված, նրա յետից ջուրը պիտինետումէր, բայց մօտը կանգնողներից մինը բռնեց նրան: Նոյն իսկ վայրկենին Թոմը ինքը իրան ձեռք գետը, բռնեց աղջրկան և, շողենաւի կողքից լողալով, տուաւ այդ թրջուած աղջիկը հազար ու մի միասին սլաղած նաւորդների ձեռքը: Հայրը իր ուշաթափ դուստրը առաւ տարաւ կանանց սենեակը, ուր նա իսկոյն զգաստացաւ: Միւս օր երեկոյեան դէմ, շողենաւը Նոր-Օւէան հասաւ: Մինչդեռ նաւորդները կանխիկ տեսնումէին ամեն սլատրաստութիւն ցամաք ելանելու համար, Եղբայր

Թումր, նստած նաւի մի անկիւնում՝ ու ձեռքը
կուրծքին վրայ ծալած, ձգումէր անհանգիստ
հայուսցք մարդերի բազմութեան վրայ, որոնք
հաւաքուել էին շողենաւի միւս ծայրը: Այն տեղ
նստած էր քնքուշ Եւանդելինէն, որի երեսի վը-
րայ նախընթաց երեկոյեան անցքից մնացել էր
միայն թեթեւ դեղնութիւն: Նրա մօտ կանդ-
նած էր մի չքնաղ ու դեղեցիկալազմ երիտասարդ,
թեկն տուած բամբակի կապոյին, և նայումէր
մեծ թերթակալի վրայ, որ բաց դրած էր նրա
առջև: Առաջի հայեացքից կարելի էր ճանաչել,
որ նա Եւայի հայրն էր: Մի և նոյն աղնիւ և
նշանաւոր ձեւը, մի և նոյն ոսկեխաւն մազերի
դոյնը. բայց երեսի կերպարանքը բոլորովին ու-
րիշ էր: Նրա երկնագեղ խոշոր աչքերում, դուր
ի զուր կ'որոնէիք փոքրիկ Եւայի խորհրդաւոր և
խորին մտածողութիւնը. ամենայն ինչ նրա մէջ
կենդանի ու վճռողական էր և փայլում էր երկ-
րային լուսով: Նրա քարակ ու քնքուշ շրթունք-
ները բացայայտումէին հստատութիւն հեգնու-
թեան հետ խառն, իսկ արձակ շարժուածքը ցոյց
էին տալիս մեծ վստահութիւն իր բարեբաղդու-
թեան և առողջ դատողութեան վրայ:

Վաճառախօսութիւնը, որ բացուեցաւ ան-
փոյթ ու վեհանձն երիտասարդի և խորամանկ
դերեւիւածառի մէջ, երկար տևելու չէր, եթէ ա-
ռաջինը, իր զուարթ ու կատակասէր բնաւորու-
թեան սրտածառով, զուարճանալու համար չեր-

կարացնէր հարց ու փորձը, 'ի հարկէ, մըղքում
դնելով յաւելացնել վերջը մի դահեկան: Բայց
Եւան չիմանալով այս գաղտնի դիտաւորութիւնը,
անհանգստութեամբ լսումէր վէճի շարունակու-
թիւնը: Վրդոված, բարձրացաւ նա մի կապոյցի
վրայ, որ հօրը ահանջին հասնի, և կամացուկ ա-
ռաց նրան:

— Պնիր էլն, հայրիկ, միթէ այնքան փող
չունիս. ի՞նչ հարկաւոր է դինը հարցնել:

— Ի՞նչ կամենումես նրանից շինել, ճռճոճկ,
թէ փայտէ ձի:

— Կամենումեմ նրան բաղդաւոր առնել:

— Ե՛, այդ ուրիշ խնդիր է:

Եյն միջոցին գերելաճառը առաջարկեց Շել-
րիու ստորագրած վկայականը: Վեր 'ի վերոյ
աչքէ անցնելուց յետոյ, Սէն-Վէրը ասաց իր աղ-
ջըկան. «Արի երթանք»: Եւ բռնելով մանուկի
ձեռից, տարաւ նրա դէսի նաւի միւս ծայրը: Երբ
որ հասաւ Թոմի մօտ, սառնութեամբ շայելով
սևի կզակը, ասաց. «Բարձրացրու աչքերդ, Թոմ,
և տես, հաւանումես արդեօք նոր տէրդ, թէ ոչ:

Թոմը բարձրացրեց աչքերը: Ոչ ոք չէր կա-
րող նայել այդ մատաղ, ղուարթ, սիրուն կեր-
սարանքի վրայ, չըզգալով մի առանձին ուրախու-
թիւն. իսկ Թոմի աչքերը խոշոր կաթիլով լցուե-
ցան, այս փոսքերը սրտի խորքից ասելով, «Աս-
տուած օրհնէ ձեզ, պարոն»:

Յուսամ, որ աղօթքդ լսելի լինի: Անունդ

Թում է, այնպէս չէ: Ուրեմն լսիր. կարող ես ձեր գարմանել:

— Իմ սաշտոնս միշտ այդ է եղել. սարոն Շելլին շատ ձիանք էր պահում:

Եթէ այդպէս է, դու իմ կառավարը կը լինիս, միայն այն պայմանով, որ շարաթը միանգամից աւելի չարբենաս, բաց 'ի անսովորական դիպուածներէից: Թումը կարծես թէ զարմացաւ և փոքր ինչ վերադարձաւ պատասխանեց.

— Տէր իմ, ես երբեք չեմ խմում:

— Լաւ, լաւ, այդ հին ստամուծիւն է, կը տեսնենք վերջը: Շատ զարմանալի բան կը լինի, եթէ մի կառավար չարբենայ: Է՛հ, ի՛նչ ես տըխրում, աւելացրեց Սէն Ֆլէրը ուրախ ուրախ, նկատելով սեւ մոայլ դէմքը. չեմ երկրայում, որ բարեգործութենից զատ այլ դիտաւորութիւն ունենաս:

— Ենչուշտ, սարոն իմ, ասաց Թումը:

— Դուք բաղդաւոր կը լինիք, եղբայր Թում, ասաց Եւան, հայրս ամենի համար բարի է, թէև շատ կատակասէր է:

— Շնորհակալ եմ, Եւայ, ասաց Սէն-Ֆլէրը ժպտելով, ու երեսը դարձնելով հեռացաւ խեղճ սեւից:

ՏԻԿԻՆ ՊՆԼՄԵՐ. Եյս առաւօտ, երեխայք, առաւել ուրախ է վերջանում բան թէ անցածը: Մենք տեսնումենք Թումի մանելը մի քաղցրաբարոյ և արդասէր կալուածատիրոջ մօտ նաղելի Եւայի միջնորդութեամբ:

ՍՈՓԻՍ. Իսկ ես ամենին անհանգստութիւն
չէի ունենալ խեղճ սէի վիճակի վրայ, եթէ իմա-
նայի, որ նա այդ պաշտօնի մէջ կը մնար:

ՀԵՂԻՆԷ. Աս էլ այդպէս եմ մտածում, Սոփիա,
բայց նրա սլաութութիւնը դեռ ևս չէ վերջացել,
և ես զգում եմ, որ նա իր կեանքի մնացած
օրերը Սէն-Քլէրի ընտանիքի մէջ չի անցնիլ:

ԵԴՈՒՍԵԴ. Յիրաւի, այդպէս պէտք է լինի:

ՏԻԿԻՆ ՊԱՆՄԵՐ. Ասածներդ, որդիքս, շատ ճշմա-
րիտ են. խաղաղ և հանգիստ կեանքը երբէք չի
կարող նիւթ լինել երկայն սլաութեան. նա
անցանումէ անվրդով, հուլտի խաղաղ առուակի
նման: Էգուց կը տեսնենք նոցա ընտանեկան
կեանքը և թումը իր գործի առաջ:

ՀԱՐՐՈՐԴ ՍՌՍԻՕՏ.

ՕՓԷԼԼԱ

Տիկին Պալմեր.— Հեղինէ.— Սոփիա.— Եղուարդ:

ՏԻՍԻՆ ՊԱԼՄԵՐ: Երդէն վաղուց շատերը խնդրում էին Մարիամ Ռիչմոնդի, հարուստ և գեղեցիկ օրիորդի ձեռքը. բայց Օգոստինոս Սէն-Քլէրը յաղթեց իր հակառակորդներին և ստացաւ Մարիամի համաձայնութիւնը, որ ասումէր իր մտքումը, թէ շատ ապերախտ մարդ կը լինի ամուսինը, եթէ իրան երջանիկ չհամարէ: Աէտք է ասել, որ Մարիամը շատ սակաւ զգացողութեան և շատ սահմանափակ խելքի տէր կնամարդ էր: Նա մանկութենից շրջապատած ծառաներով, որոնք կատարումէին նրա սրտի ամեն մի ուղեցածը, ամեն մի հաճոյքը, և լինելով միակ աղջիկը հարուստ հօր, որ ոչ մի բան չէր խնայում նրա համար, նա երբէք չէր մտածում, որ մեղանից իւրաքանչիւրը ունի մի սլարտականութիւն կատարելու: Լինելով անձնասէր, կամակոր, սրահան-

ջող, սոստիկ վաստակեցնում և տանջում էր
իրան շրջապատող անձինքները: Քարեհամբայր և
ներողամիտ Սէն-Կլէրը աշխատեց առաջ ու ա-
ռաջ նախապաշարմունքով տնական խաղաղու-
թիւնը պահել, տալով իր աղջկան նրա մեծ
մօր պատուարժան անունը, Եւանդելինէ, Կսեն
թէ այն մտքով, որ նորածին մանուկը պիտի
նմանի այդ քրիստոնէական առաքինութեանց կա-
տարելութեան: Բայց Մարիամը, որ չափից դուրս
նախանձոտ էր, կարծումէր, թէ աղջկան սիրե-
լով սառում էին դէպ ի ինքը: Շուտ և անգործ
կեանքը, Փիզիքական ու մտաւորական վարժողու-
թեան պակասութիւնը, սրտամաշ տաղտու-
թիւնը և խեղ բնաւորութիւնը, շուտով այդ չք-
նաղ և մատաղհաս օրիորդը դարձրին մի չորա-
ցած, դեղնած և թառամած կին, որի կեանքը
դո՛՛՛՛՛՛՛ էր եղել հազար ու մի երեւակայական ցա-
ւերի, և վերջապէս որի ծանր տարաբաղդութեան
և անտանելի տանջանքների նմանը չկար աշ-
խարհումս: Այս միատեսակ անբաւականութիւն-
քը շարունակվումէին միշտ և հանասաղ, իսկ
տնտեսութեան հոգսերը բոլորովին ընկնումէին
ծառաների վրայ: Բացի դորանից, Սէն-Կլէրի մի
հօտիկ աղջիկը շատ նրբակաղմ մանուկ էր, ուստի
հայրը վախում էր, որ երեխայի առողջութիւնը
և կեանքը, մօրը անհոգութեան, անհմտութեան
և անընդունակութեան պատճառաւ, վտանգի չի
ենթարկուէր:

Այս դրութեան մէջ, Սէն-Կլէրը կամեցաւ այց
ելնել իր ազգականներուն, որոնք բնակումէին
Վերմոնդ նահանգումը:

Այն տեղ տարաւ նա Եւանգելինէն և աղա-
ջելով պաղատելով կարողացաւ հետը բերել
իր հօրեղբօր աղջիկը, Օֆելիա Սէն-Կլէր օրիոր-
դը, իր տան մէջ բնակելու համար: Այս ճանա-
պարհումը մեր բարեկամ Թոմը բազմ ունեցաւ
բարեկամանալու Եւայի հետ և նրա հօր վաճառ-
վելու:

Այժմ դառնանք դէպի Օֆելիա Սէն-Կլէր օրի-
որդը, Օգոստինոս Սէն-Կլէրի հօրեղբօր աղջիկը:
Նա իր քառասներորդ աշունը անցընելու վրայ
էր Նոր Անգլիայի մի հարուստ և մեծ կալուածի
մէջ, երբ իր հօրեղբայրը եկաւ հրաւիրեց նրա
դէպ ի հարաւային կողմը: Նկարագրումենք նրա
պատկերը այն բոլէին, երբ որ նա հասանելով
Նոր Յուէան, կանգնած էր շողենաւի մէջ:

Ահա նա ճանապարհական սեւագոյն լայն շոր
հագած: Նրա հոսակի բարձրութիւնը, կաղ-
մուածքի պարարտութիւնը ու ուղղութիւնը
ցոյց են տալիս, որ առողջ ու շքեղ կնամարդ է:
Նրա երեսը անկիւնաւոր դարձուածներով, բա-
րակ շրթունքները, հրացայտ սև աչքերը, որ նա
անդադար շրջումէ իր չորս կողմը, կարծես կա-
մենալով մի բան ասել, կամ նախազգուշացնել
որպիսի և իցէ անկարգութիւն, յայտնի նշան
են նրա ազդու, թափանցիկ և հետադոտող բնա-

ւորութեան: Շարժմունքները բաւականին արագ
ու վճռողական են: Շատ լուսաւոր է, բայց այնու
ամենայնիւ մի բանի խօսքով սլարդ յայտնումէ
իր բոլոր միտքը:

Եթէ քննենք նրա սովորութիւնքը, կրտս-
նենք նրա մէջ կարգի, կանոնի և ճշգրտութեան
կենդանի դիմադնութիւն: Կանոնապահութեան
մասին կարող է վիճել նա ամենալաւ ժամացուցի
հետ: Նորա համար ամենածանր մեղքը, որի հե-
տեանքը լինումէ մեծամեծ չարիքներ, սլարու-
նակվումէ միայն մի «խառնակութիւն» բառի մէջ:

Ամեն արարողութիւն, որ լաւ մտածած դիտա-
ւորութեան հետեանք չէ, ամեն չնչին ու հասա-
րակ միջոցներ, որոնք դործածած են դեղդեղիկ
վախճան տալու մի սկսած ձեռնարկութեան, ըս-
տանումն նրանից «խառնակութիւն» անուանա-
կոչութիւնը, որ ի հարկէ փոխարինումէ «նզով»
բառը:

Այն մարդիկներուն, որոնք ոչինչ չեն անում
և որոնք առանց նստատակի դործ են կատա-
րում, նա տալիս է խառնակիչ տիտղոսը: Մի
խօսքով օրիորդ Օֆէլիան վարվումէ բոլորովին
համաձայն իր սկզբունքներին, և ոչ մի բանի
համար աշխարհիս մէջ նա յանձնառու չի լի-
նիլ թողնել սլարտաւորութեան այդ փրկարար
լուծը:

Առաջի հայեացքից դժուար է բացատրել,
ինչպէս Օֆէլիան, որի բնաւորութիւնը բոլորո-

վին ներհակ էր Սէն-Կլէրի բնաւորութեան, յանձնառու էր եղել թողնել իր խաղաղ, կանոնաւոր, միակերպ կեանքը մեծ և հարուստ կալուածի մէջ, որ գտանվումէր ընդարձակ և անմարդաբնակ դաշտումը, և դաւ ենթարկուիլ անվերջ ընդդիմաբանութեանց, սաստիկ վէճերու այլ և այլ անարկաների շրջ, և պատահելու այնպիսի հասարակութեան, որի բարքը, սովորութիւնքը և կարծիքները միանգամայն հակառակ էին նրա հասկացողութեան, մտքերուն, զգացմունքներին և շարժուածքի ձևերուն: Այդ դաշտնիքը կարելի է բացայայտել մի խօսքով՝ նա ըզգումէր դէս ի Սէն-Կլէրը մի առանձին մայրական սէր: Երբ Սէն-Քլէրը փոքրիկ երեխայ էր, Օֆէլիան ուսուցանումէր նրան Քրիստոսի պատմութիւնը, կարկըտումէր նրա ճերմակեղէնքը, սանդղումէր մազերը և ուսուցանումէր նրան իր պարտականութիւնքը դէս ի Աստուած և ծնողքը: Ուրեմն Սէն-Կլէրին հարկաւոր էլ չէր մեծ ճարտարախօսութիւն համազելու Օֆէլիան, որին պարտականութեան ճանապարհը տանումէր Նոր-Օռլէան, ուր նա պէտք է առնէր իր խնամարկութեան տակ Եւան և ազատէր անհրաժեշտ թշուառութենից Սէն-Կլէրի տունը, որ անկարգ դրութեան մէջ էր նրա կնկայ վատառողջութեան պատճառաւ:

Ճանապարհորդների կառքը կանգ առաւ մի հին պանդոկի առաջ, որ սօլանիական և ֆրան-

սիական ճաշակով տարօրինակ ճարտարասկզբութեամբ շինուած էր:

Այդ շինուածի դէմուդէմ կար մի ընդարձակ դաւիթ մաւրիտանական ձևով, ուր կամարաւոր դռնից անցնելով մտաւ կառքը: Այդ գաւթի չորս կողմը շինած էր լայն պատշգամբներ, որոնց բարակ և գեղեցկատեսիլ կամարները, երկայն և հոյակապ սիւնակները, զանազան զարդարանքները և հաճոյական արարանկարները տանում էին մարդուն երեւակայութիւնը դէպի անցած ժամանակները: Սպանիացի արեւելեան շքեղազարդութեան: Սրանով կը վերջացնենք մեր նկարագրութիւնը, սակայն հաւատացնելով ընթերցողաց, որ Աէն-Կլերի բնակարանի միւս մասերն էլ նոյնպէս շքեղ և հոյակապ էին, որպէս և վերևումը նկարագրածներն:

Եւր կառքը գաւիթ մտաւ, Եւան ասես թէ մի թռչուն էր սլատրատ իսկոյն վանդակից փախչելու, նրա երեսը փայլումէր ուրախութենից:

Ո՛հ, յիշաւի չէ՞, որ մեր տունը զարմանալի տուն է, սիրելի հօրքոյր, բացառանշից Եւան, ոգևորուած:

— Հատ գեղեցիկ է, ասաց Օֆէլիան, ելանելով կառքից: Միայն, աւանդ, որ իր վրայ երկու նշան է կրում — հնութեան ու հեթանոսութեան:

Աէն-Կլերը ծիծաղեցաւ Օֆէլիայի այդ ակնարկութեան վրայ. յետոյ դարձաւ դէպի թումը,

որ, ինչպէս առհասարակ մեծ մասը սերերից, ունէր մեծ սէր դէպ ի շքեղազարդութիւն, հոյակապութիւն և երևակայական բաներ, և ուղղելով իր հայեացքը նորա ասլշած երեսի վրայ, առաց.

— Ինչպէս է, եղբայր Թում, կարծեմ՝ քեզ այս տեղ վատ չէ:

— Ո՛հ, սլարոն, ընդհակառակն, այս տեղ ամեն բան շատ լաւ է: Այն ինչ Սէն-կլէրի դաւլստեան լուրը տարածուեցաւ բնակարանի մէջ, բոլոր ստրուկները, երկու սեռից, ծեր և տղայք, վաղեցին եկան խումբերով վերի և ցածի սլատշգամբներից, «բարեւ եկիր» ասելու իրանց տան տիրոջ. բայց մի քանի քայլ առաջ այդ տղամրկաւոր ամբոխի, կարելի էր նշմարել մի մատաղահաս խառնածին, հազուաձեղ ուղուած ըստ վերջին նորաձեւութեան, որ շնորհասէս շարժումէր անուշահոտ կերպասեայ թաշկինակը:

— Յետ կացէք, յետ, կանչեց այդ երիտասարդը, մղելով ստրուկների յարձակվող խումբը սլատշգամբի միւս ծայրը. ձեր տեղը ես եմ՝ ամաչում, յաւելցրեց նա հրամայական եղանակով: Միթէ ցանկութիւն ունիք ձեր սլարոնին եկած չեկած անհանգստացնել, մտնելով նրա ընտանիքի մէջ:

Ստրուկները, լսելով այս ծանրաբար ասած խօսքերը, շատ ամաչեցան ու քաշուեցան փոքր ինչ հեռու: Երբ Սէն-կլէրը վճարեց սլայմանա-

կան վարձը կառապանին, դարձաւ դէպի Ադու-
ֆը (դեռահաս խառնածինի անունն է) որ, ինչ-
սրէս ասացինք, նախապատրաստուել էր միայն
ինքը ամենի առաջը կանգնելու, սակաւակ վար-
տիք ու կտաւէ ժլլէթ հադած և ծոցից օսկէ
շղթայով ժամացոյց կախած, ողջոյն տուաւ իր
սլարոնին մեծ քաղաքավարութեամբ:

Շէ, այդ դո՛ւ ես, Ադուֆ. ի՞նչպէս է անող-
ջութիւնդ, սիրելի երիտասարդ, ասաց Մէն-Քը-
լէրը երկարացնելով իր ձեռքը նրան: Եւ այս
խօսակցութեան ժամանակ խառնածինը շտապե-
ցաւ կարգաւ իր երկարաձիգ ճառը, որ երկու
շաբաթ առաջ սլատրաստել էր:

Լաւ է, լաւ. ասաց Մէն-Քլէրը իր անփոյթ
հեղճութեամբ. լաւ ես սովորեւ դասդ, Ադուֆ:
Գնա՛ նայիր, որ բոլոր բաները և կատուները ի-
րանց տեղերը դրուին. ես այս բոսէիս կըդամ
տեսնուելու մեր մարդերի հետ: Այս ասելով,
նա տարաւ օրիորդ Օֆէլիան մի մեծ դահլիճ,
որ հաղորդակից էր պատշգամբին: Նոյն միջոցին
Եւան վազելով մտաւ մի փոքրիկ ննջարան, որ
նայումէր դէպի պատշգամբը. այդ սենեակումը
մահճակալի վրայ երկարացած էր մի հասակաւոր
դեղնապոյն սեւաչեայ կին, որի սլարանոցի վրայ
իսկոյն ընկաւ Եւան և գրկախառնելով խորին
դժացողութեամբ արտասանեց.

— Ս'այդ, սիրելի մայր:

— Նաւական է, բաւական, ասաց տիկին Սէն Քէրը նուաղ ձայնով: Զգոյշ եղիր, գլուխս մի ցաւացնիր, և այս ասելով համբուրեց սիրուն աղջկայ ճակատից:

Փոքր ինչ յետոյ, Սէն-Քէրը եկաւ դահլիճ և ներկայացրեց Օֆէլիան իր կնկան, որ քաղաքովարութեամբ և մի տեսակ հետաքրքրութեամբ ընդունեց նրան: Ամբոխի առաջ, որ դահլիճի դրան ետեւը խոնուժէին, երևումէր մի խառնածին աղջիկ, միջահասակ և սլափափափ կերպարանքով, բայց միանգամայն ամբոխոված ուրախութենից և անհանգստութենից: Եւան նետուեցաւ արագութեամբ նրա վրայ և, փոքրիկ ձեռքերով սեղմելով նրան իր կուրծքին, ասաց.

— Ո՛հ, ահա վերջապէս և դու:

Խառնածին աղջիկը չդանդատեց իր սաստիկ գլխացաւութեան վրայ, այլ բռնելով երեխան և արագապէս բարձրացնելով գետնից սկսաւ աղաղաղակել և արտասուելից աչքերով խեղագարի նման գգուել նրան:

Եւան աղատուելով նրա դրկից, սկսաւ վազել մի ստորուկից դէպի միւսը, սեղմելով ձեռքերը և առատ առատ համբոյրներ տալով, այնպէս, որ օրիորդ Օֆէլիան չկարողացաւ չզարմանալ և չասել — թէ այդ վարմունքը շատ անսո-

վորական է թւում նրան: Սէն-Քէրը ժպտեցաւ և գնաց սրտոշգամբի մօտ կանչելով .

— Ի՛յ, է՛յ, այս տեղ կարծեմ մի վարձատրութիւն կը լինի. ամենքդ արդեօք այս տեղ էք: Ա՛, ահա Մամին, Ժեմմին, Պոլլին, Սուկին և այլք: Կարծեմ դուք ամենքդ էլ ուրախ էք, որ վերստին տեսաք ձեր տանուտէրը, այնպես չէ, առաց նա անցանելով մինից դէպի միւսը և սեղմելով նոցա ձեռքերը: Զգո՛յշ եղիք ճանճիկներ, աւելցրեց նա, գայթակղելով մի փոքրիկ սևի վըրայ, որ չորս ոտով քայլումէր. զգո՛յշ եղիր, ապա թէ ոչ, վրադ կըկոխեմ և կըճնշեմ:

Այդ կատակը սրտառուեց սաստիկ և բարձրաձայն ծիծաղ, և երբ Սէն-Քէրը բաժանեց բոլոր ամբոխին փոքրիկ դրամներ, «շնորհակալութիւն», «վարձ», շնորհակալութիւն», լսուեցաւ բոլոր ամբոխի բերաններից:

Այս զանազան տեսարանների ժամանակ, տիկին Սէն-Քէրը անդադար տանումէր ձեռքը իր ճակատին:

— Դուք, տիկին, կարծեմ մեծ գլխացաւութիւն ունիք, ասաց Օֆէլիան, երբ որ Սէն-Քէրը արձակեց ստրուկները:

— Այսօր, մանաւանդ, ես շատ տանջվումեմ, օրիորդ. ամուսինս դալուց յետոյ այնպիսի աղմուկ, այնպիսի շշուկ բարձրացաւ, որ մարդ կըլսեի ազարուի:

— Գիտե՛ք) հունտի ջուրը, տիկին, ամենա-
լաւ դեղն է այդ ցաւի համար, ասաց Օֆէլիան,
գոնէ Աւգուստէն, Արքահամ տիրացուի կինը,
միշտ ասումէր այդ, և ամենեցուն յայտնի է, որ
Աւգուստէն լաւ հիւանդապահ էր:

— Հասո լաւ, Օֆէլիա, ասաց Սէն-Քլէրը. բայց
ինչպէս երեւումէ, մեզ հարկաւոր է գնալ ձեր
սենեակը և փոքր ինչ հանգստանալ երկար ճա-
նապարհորդութենից յետոյ: Աղո՛թ, անկցրեց
նա, գնա՛ յայտնիր Մամմիուն:

Մի քանի րոպէից յետոյ, մտաւ դահլիճ սրտ-
տուարժան խառնածին աղջիկը, որին Եւան պի-
քան գգուել էր: Նա սարկեշտ հագնուած էր,
և գլուխը ծածկած կարմրադեղին փակեղով, որ
փոքրիկ աղջիկը ինքը իր ձեռքով հապցրել էր:

— Մամմի, ասաց Սէն-Քլէրը, ես յանձնու-
մեմ այս օրիորդը քո խնամքին, տա՛ր իր սին-
եակը և տես, որ ոչ մի բանի պակասութիւն չը-
ղինի, նա կ'ամենումէ հանգստանալ:

ՏԻՎԻՆ ՊՍԼՈՒՆԵՐ. Մենք բարեկամացանք արդէն
Սէն-Քլէրի բնակարանի գլխաւոր բնակիչների
հետ, բայց հետագայ գլխումը մենք վերստին
կըտեսնենք թոմը և Եւան:

ՀԵՂԵՆԷ. Չեր պատմութեան մեջ, մայր, մի
անձն յազթումէ ամենեցուն իր վերին առա-

*) Можжевелинѣ, աղւսճ աղւսճ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՍՌՍԻՕՑ.

Թո՛ւ հ Եւու.

—

Տիկին Պաւլեր. — Հեղինէ. — Սոփիա. — Եղսարդ:

ՏԻԿԻՆ ՊԱՄԵՐ. Արդէն երկու տարի անցաւ թոմի Սէն-Քլէրի տունը մտնելուց: Այդ երկու տարուայ միջոցում Եւան շատ մեծացաւ, և նրա մանկական սէրը դէպի այդ ստրուկը նոյնպէս աւելցաւ և օրըստօրէ աւելանումէր: Իսկ թոմը սիրումէր Եւային որպէս մի տկար և քնքուշ աւարարածի, սրտառուչ զգացողութեամբ, որով նա նմանումէր հրեշտակներին: Նրա մեծարանքը և գգուանքը դէպի Եւան նմանումէին այն մեծարանքին և գգուանքին, որ նաւաստին մոլորուելով ալէկոծուած ծովի վրայ, ցոյց էր տալիս Աստուածամօր և նրա մանկան Յիսուսին: Անմեկնելի ուրախութիւն էր թոմի համար կատարել Եւայի զուարթ մտքերը և անմեղ ցանկութիւնքը:

Առաւօտեան վաճառանոցումը, նրա աչքերը ան-
հանգստութեամբ ուրնումէին հաղուագիւտ և
անուշահոտ ծաղիկներ, իր փոքրիկ բարեկամին
մի փառաւոր փունջ շինելու համար. նոյնպէս
ոսկիագոյն նարինջ և ամենագեղին դեղձ: Ո՛հ,
ո՛րախի ուրախութեան նշոյլ ծագումէր թոմի
երեսին, երբ նա տեսնումէր շեկ Եւային, որ, կի-
սաբայ դռնումը կանգնած, սպասումէր նրա դար-
ձին և ասումէր իր մանկական դաշնաւոր ձայնով.

— Եյսօր ի՞նչ կըբերէք ինձ, եղբայր թոմ:

Եւան-էլ բնաւ սարտական չէր մնում թոմին.
Թէպէտ նա երեխայ էր, բայց այնուիսի ուղղու-
թեամբ և աղղու արտասանութեամբ կարդու-
մէր, որ շարժումէր սեւերին մինչև սրտերի խոր-
քը: Զարմանալի տեսութիւն Նախախնամու-
թեան. Եւան առաջ կամենումէր միայն ուրա-
խութիւն սկստառել խեղճ սեւին, կարգաւով
նրա համար, բայց յանկարծ ինքը վառուեցաւ
սուրբ սիրով դէպի Աստուածաշունչը: Նա սիրեց
Աստուածաշունչը յատուկ այնոր համար, որ այդ
սուրբ գիրքը զգայալից էր նրա հոգու ազնիւ
ոգևորութեան:

Սակայն ամառնային սապտիկ խորշակները ըս-
տիսկեցին կարողութիւն ունեցողներին դուրս
ելանել քաղաքից և դնալ գիւղ ծովային զովա-
րար օդը շնչելու համար. ուստի Սէն-Քլէրն էլ

անուլ տեղով գաղթեց իր ամառանոցը, որ շինված էր Պոնշառտին լճի վրայ:

Այս սիրուն բնակարանը, որ ճիշդ սրտիկեր էր հնդկական խուղի, ստացած էր չորս կողմից բարակ ու գեղեցիկ սրամսուկի սլատշեամբներով, որոնք հանումէին սլարտիլի ու ծաղկանոցների միջավայրը: Ժողովորանի դահլիճը նայումէր դէպի ծաղկանոցը, ուր խրոխտաբար բարձրանումէին հաղարաւոր հոյակապ ու բարձր բոյսեր և արևադարձական ծաղիկներ: Այս զարմանալի բոյսերի միջից տարածվումէին օձաձև ոլոր ոլոր ճանասարհներ մինչև լճի ափը, որի մակերեւոյթը թեթև ծածանուելով, անդրադարձնումէր երկրակամարը և կարծես թէ օրօրումէր նրան:

Մի գեղեցիկ ամառային առաւօտ, ծաղիկների ու խոտերի հովի տակ, որ տարածվումէին լճի եզերքին, Թոմը և Եւան նստած էին: Բաց Աստուածաշունչը դրած էր երեսայի ծնկին, որ, սովորութեան հակառակ, չէր շտասլում սկսել ընթերցանութիւնը: Եղբայր Թոմը, զարմացած, մի քանի վայրկեան սպասելուց յետոյ Սուրբ գրքի ընթերցանութեան, բարձրացրեց աչքերը երկնատութեամբ դէպի իր դեռահաս օրիորդը, չհամարձակուելով այս լուսութեան տատառը հարցանել: Բայց Եւան մի հայեացքից իմացաւ նրա գաղտնի անհամբերութիւնը և, փոքրիկ դամբիւղից հանելով մի բացարձակ նամակ, որի հապ-

ցեն դբուած էր աշակերտական բռնորակ ու վարժ
ձեռքով, ասաց.

— Գիտէ՞ք, Եղբայր թոմ', իմ խնդիրքովս
հայրս քո կողմանէ կ'լոյէին նամակ դրեց, և ահա
այս Գէորգ Շելթիու դբած պատասխանն է:

Սա ապա Գէորգին, ղարմացած կանչեց
թոմը, աչքերը դէպի երկինք բարձրացնելով:

— Աստուծէ, նամակի մէջ, որ կ'լոյէն, քա-
ջահաւատ կարկանդակ ործը, բարեկամաբար թող-
նելով Շելթիու ընտանիքը, մտել է Լուիզիլիուս
մի շաքարագործի մօտ, մեծ ոռճիկով, որպէս զի
թոմը զնելու համար փող հաւաքի:

— Խեղճ, կ'լոյէ. ընդմիջեց ստրուկը արտա-
նուալից աչքերով:

— Աստուծէ այլ ևս, կրկնեց Եւան, որ
Մովսէսը և Յովսէփը շատ յառաջացել են, և
աղջիկը, որ թողել էիր խանձարուրի մէջ, այժմ
վարդուճե սենեակներում գուարճութիւն ստանա-
նելով բոլոր ընտանեաց, մանաւանդ Սալլիու:
Վերջապէս, այս նամակի մնացորդը պարունա-
կում է չորս հատ մտրուկների ծնունդը, Գէորգի
տարապիտները, այլ և նրա հօր ու մօր սիրոյ
վերայով թիւնքը ու ցանկութիւնքը թոմին տեսնե-
լու:

— Այն համարակ և անարուեստ լեղումը դբած
նամակը Եղբայր թոմին նամակական ոռճի նախա-
դադափար երեւցաւ:

— Ո՛հ, բարի օրիորդ, կանչեց նա, տուէք ինձ Մասսա Քէորգի նամակը, ես ինքս կամենումեմ կարդալ, սիրելի օրիորդ:

— Աւ, թում, ես ձեզ կըտամ. յետոյ շրջանակի մէջ դնել կըտանք:

— Ո՛հ, բարի, սիրելի օրիորդ, կանչեց թումը սաստիկ ոգևորուած:

— Բայց, ամեն բանից առաջ, ես կամենումեմ լսել ձեր տնակից հեռանալու պատմութիւնը. դուք երբէք չէք ասել ինձ այդ բանը: Երևի Քէնթուքիումնէլ ձեզ այնպէս սիրումէին, ինչպէս մենք այս տեղ սիրումենք ձեզ:

— Պատրաստ եմ, կրկնեց թումը, կատարել Եւայի բոլոր ցանկութիւնքը: Փոքր ինչ առաջ վաճառականը դալու էր, տնակից ինձ առնել տանելու համար. ես նստած էի բաց Աստուածաշունչը ծնկիս վրայ դրած, գլուխս էլ ձեռքիս մէջ առած: Կլոյէն առաջս էր, երկուքս էլ լուռ կեցել էինք. դեռ շատ կանուխ էր, և մանկիկները քրնած էին իրանց անկողինների մէջ, այսինքն անուաւոր արկղներում:

Եւս բարձրացայ և դնացի տեսնել տղայքս. վերջէն անդամն, ասացի ես. Կլոյէն ոչինչ չէր ասում, միայն իմ հաստ շապիկներս մեծ ջանքով արդուկից էր անցնում, որ ամենեին աւելորդ էր: Յետոյ յանկարծ դադարելով նստաւ տխրած, սկսաւ հեծեծալ և լսոյ լինել:

Նա աստուծոյ այսպէս. «Գիտեմ, պէտք է հնա-
զանդել, բայց, ո՛հ, ի՞նչ անեմ, Տէ՛ր Աստուած,
չեմ կարող. գոնէ միայն իմանայի ո՛ւր քեզ կը-
տանեն, կամ ի՞նչպէս քեզ հետ կըլարուին: Թէ-
պէտ տիկինս աստուծոյ որ կ'աշխատի մի կամ եր-
կու տարուց դնել քեզ, բայց, իմացած եղիր,
ոչ ոք այն տեղից չէ վերադառնում...»

— Ինչպէս այս տեղ, այն տեղ էլ կայ Աս-
տուած, կըլլէ:

— Իհարկէ, կցորդեց կըլլէն, բայց բարի Աս-
տուածը թողնումէ երբեմն կ'առարել սոսկալի
գործեր:

— Նա Աստուծոյ ձեռքումն եմ, ասացի, ա-
մենայն ինչ կատարվումէ նրա կամքով, շնորհա-
կալ եմ, որ նա չկամեցաւ քեզ ու մանուկներիս
վաճառել: Դուք աստուծոյ կըմնաք այս տեղ, և
եթէ մի բան պատահի, հաւաստի եմ, որ Աս-
տուած օգնական կըլինի ինձ: Մենք երբեք պէտք
չէ մոռանանք տիրոջս ցոյց տուած շնորհքը:

— Շնորհքը, ասաց կըլլէն. շատ չեմ տեսա-
նում այդ շնորհքը: Տէրս չի պիտի վաճառէր
քեզ իր պարտքերը հատուցանելու համար, քեզ,
այնպէս հաւատարիմ ծառայիդ, որ առաւել նրա
շահի վրայ էիր մտածում, քան թէ քո, և ա-
ւելի խնամք էիր տանում նրա վրայ, քան թէ
կնոջդ և զաւակներիդ վրայ:

— Իսկ ես ասացի կըլլէին. մի՛ խօսիր այդ-

ալէս, կարեւրի է, վերջին բնականներն է, որ մնալով
միասին անցկացնելու: Եւ չեմ կարող լսել ոչինչ
ընդդէմ տիրոջս: Եւ նրան վոքք եղած ժամա-
նակը ման եմ անել ձեռքիս վրայ: Խիչ նա հա-
ղուցել է ինձ, տեսի է տուել, կերակրել է և
միշտ թոմի համար բարե է եղել, և եթէ նա կա-
րողանար, յիրաւ կըստահէր ինձ: Եւ մի
փոքր ժամանակից յետոյ մտաւ տիկինը, և
կըլցէն տհաճութեամբ առաջարկեց մի ախտ
տիկնոջ: Բայց նա դեղնած, խռոված, ուշ-ը-
կարձրաւ և, լուռ նայելով մեր վրայ, երեսը
թաշկինակով ծածկեց ու հեծեծալով ասաց.

— Թոմ, եւ եկայ որ...

— Տէր Աստուած, մի լաց լինիք, տիկին, մի
լաց լինիք այդպէս, ասաց կըլցէն, որ նոյնպէս
սկսել էր հեծեծալ և լալ: Եւ մենք ամենքս միա-
սին, տիկինն և խափշիկները արտաբերեցինք թա-
գո՛ւմ: Գերեմանքը տուն մտաւ այդ բնակին,
և երեւայ ինչ լսելով նրա կրօնարձայնը, և որ
ասումէր. «Ստուգի, սրտորատու ես թէ ոչ», միայն
հիմա իմացան, որ եւ բաժանուելու էին ցանկաց:

Եւ տեղ թոմը չի կարողացաւ բանել իր ար-
տաւորը:

— Ո՛հ, թոմ, հանչեց Եւան հեծեծալով, ինե-
րիւր ինձ, եւ դժուամբ իման համար հարցա-
սիրութեան համար: Եւ ինչ ժամանակ
— Շուտով և անտրտմամբ օրհարեց

Թամբ, մի անունն ինչ ասալով իր ասածին: Տի-
կինս մօտեցաւ գերեվաճառին և խնամա-
տաբար խօսիլ նորա հետ: Խեղճ փոքր ընտանիքի
զմաց կառքի մօտ, որ նշանակած էր ինձ տա-
նելու: Բնակարանի բոլոր ստրուկները ժողովւած
էին այն տեղ, եղբայր Թովին: Տրածարանիան ող-
ջոյն տալու համար, և յայնչ ժամանակ ես ա-
սացիւ այդ խոսքով ինչպէս: Դրանց ամ էլ

— Ո՛հ, շատ տխուր էմ, որ Պ. Գեորգը այս
տեղ չէ: Եղբայրս աստիճան մօտէն ընդ մայր տոց

Ղանաւար հընկանք: Մի քանի վայրկեան յե-
տոյ լսեցինք ձիու դովիւնք և մին էլ տեսնեմ
Պ. Գեորգը թռաւ կառքի մեջ, ընդ գրկից ինձ
ուսինդ սեղմելով սկսաւ աղաղակել առ հեծե-
ծաւ:

— Ո՛հ, Պ. Գեորգ, փոքր ինչ թեթեացայ, չեմ
հեռանում առանց բարեաւ յիշատակել տեսլու:
Երբ որ նա տեսաւ որ ինչ շղթաները կանչեց «Նա-
խատինք, խայտառակութիւն, ո՛հ, ևս կը խաղա-
նեմ գերեվաճառին»: Բայց ետ հանդարտեցրի
նրան: Այն ժամանակ գերեզման տարւոյնս ասաց
«Թով, եղբերի, քեզ համար իմա ուղլարն»: Ես
մերժեցի, բայց նա ասաց. «Եղբայր Թով, կամե-
նու էմ, որ դու կողմես: Ելլոյն էլ խորհուրդ ար-
եմ ինձ ծախելու ժապաւեն անցնել, որովհետ զի
կարողանաս գուր լիցիլ կախել ու ծածոյն պահել:

Եւ ելաւ ասեցի կըլոյն, «Երբ ես մարդ էլ ելի-

նեմ, Թոմի համար կըհրամայեմ մի մեծ ու հանգիստ տնակ շինել, բոլոր յատակը գորգով փռած: Ո՛հ, ես ուզումեմ, որ նա բաղդաւոր լինի: Երբ դեռահաս սլարոնս դարձեալ հեծաւ ձիու վրայ, յաւելցրեց, «Ես կարմրումեմ հայրենիքիս համար: Մինչ ի տեսութիւն, եղբայր Թոմ, տես, միշտ դլուխդ բարձր բռնէ և մի՛ վհատիր»: Եւ ես քաղցր հիացմամբ նայելով նրա վրայ, ասացի. «Աստուած օրհնէ քեզ, Քէնթուքիում՝ շատ չկան քեզ նման երիտասարդներ»: Եղբայր Թոմը կանգ առաւ այս տեղ, իսկ Եւան ոչ մի նկատողութիւն չարած այս ցաւալի սլատմութեան վրայ, սրբեց իր արտասուածաց աչքերը, առաւ Աստուածաշունչը և կարդաց այս հետեւեալը. «Ես Կեանքի Եկեղեցւոյ Գեորգիոս Երանանքի Գեորգիոս եմ»:

— Թում, ասաց Եւան, յանկարծ դադարեցիւ
և ցոյց տալով ծովակի վրայ, ահա՛ նա:

— Ի՞նչ, օրհորդ Եւա:

— Չէք տեսնում, այն տեղ. ասաց երեխան
ցոյց տալով ծովի թափանցիկ մակերևոյթը, որ
ցոլացնում էր ոսկի և ծիրանի երկինքը:

— Հաւատումեմ, որ ճշմարիտ է, օրհորդ
Եւա, ասաց թոմք և սկսաւ երգել .

Ծաղկազարդ ատերդ, ու ըստ զորիկ Քանան,
Են մեր հայրենիք անդին, սրբազան.

Այն, եթէ սե ինչ հրեշտակ մի սիրով

Տանէր առ Աստուած թեթեւ թւերով:

Ի՞նչպէս էք կարծում, որ տեղ է այդ սրբազան հայրենիքը կամ նոր Երուսաղէմը, Եղբայր թում, հարցրեց Եւան:

— Ո՛հ, շատ բարձր, ամպերից վերև, օրիորդ Եւա:

— Ե՛հ, ինձ էլ թուումէ, որ տեսնումեմ նրա, նայիր ամպերի մէջ, կարծես թէ մարդարտեայ մեծ դռներ են, և հեռու նրանցից, շատ հեռու, բոլորը ոսկիուց է. երգիր հապամեր սիրելի երգը.

«Ե» պիտու՞մ յայտնի ոգիները յաշիկներս
փռուք խոյու՞մ. իրանց սպիտակ գլխաւոր հագած, նոյա լեզու՞ն
յաղկու՞ն իրեր:

— Եղբայր թում, ես նոցա տեսել եմ, ասաց Եւան:

Թումը ոչ տարակոյս և ոչ զարմանք ցոյց տրւաւ: Թէ որ Եւան ասէր երկինք եմ գնացել, անտարակոյս նա կը հաւատար:

— Ես նոցա միշտ տեսնումեմ երազումս, Եղբայր թում, ասաց Եւան: Եւ նրա աչքերը կիսափակուեցան, երբ նա սկսաւ ցած ձայնով երգել.

«Երբ որ պիտու՞ն նոյա օրի մէջ իրանց դուռը
ոստիւն թափու՞ք, այն ժամանակ Երուսաղէմի փայլուն իշխանուհի
դու՞ն իրեր:

— Եղբայր թում, աւելցրեց նա, ես կը գնամ նոցա մօտ:

անցկացնելու համար։ Այս տաան երկու տարեկան, գեղեցկակազմ, սեւաչեայ, կրակոտ և վայտառ սրտանին Եւանդիլինէին տեսածին պէս, իսկոյն դրաւուեցաւ նրա աննկարագրելի գեղեցկութեամբ։ Թոմը բերաւ սրտաշգամբի առաջ Եւայի սիրելի ձկան նման սպիտակ մտրուկը, որ իրա տիրուհու նման նաղելի, ծանրաբայլ և համեստ էր. մինչդեռ մի գեռահաս խառնածին մօտ տասներեք տարեկանի, մօտեցրաւ սանձից բռնած մի արարայի ձի, որ փոքր առաջ Հենրիկոսը բերել էր տուել թանգ գնով։

— Այս ինչ է, Տօտօ, ծոյլ շուն, կանչեց հըստըտ երեխան, նկատելով մի քանի բիծ իր սիրելի ձիու վրայ, դու չե՞ս մաքրել այսօր առաւօտ։

— Երողութիւն, սարոն, ես մաքրեցի, սպասխանեց խառնածինը խոնարհութեամբ։

Տօտօն մի գեղեցիկ գեռահաս խառնածին էր, համարեալ թէ Հենրիկոսի հասակակից, լայնաձակատ ու հստիտ, սեւաւ և խիտ մաշերով։ Հենրիկոսի այս նախատական խօսքի վրայ, սպիտակի արեւը, որ յլաղումէր խառնածինի երակներին մէջ, սկսաւ եռալ, և այլայլած ձայնով բացագանչեց.

— Պարոն Հենրիկոս.

Հենրիկոսը ընդմիջեց Տօտօի սրտասխանը, խորագանով երեսին զարնելով, յետոյ ձեռքից

բռնեց, չդքել տուաւ, և այնքան ծեծեց, որ շունչ առնել չէր կարող:

— Ի՞նչուէս կարող է.ք այդպէս անգուժ, խիստ լինել խեղճ Տօտօի հետ, ասաց Եւան, այս տեսարանիս վախճանին ականատես լինելով:

— Ենդուժ, խիստ, կրկնեց Հենրիկոսը զարմացած. ի՞նչ է.ք կամենում ասել, սիրելի Եւա:

— Մի՛ անուանէ.ք ինձ սիրելի Եւա, քանի որ դու.ք այդպէս անգուժ է.ք վարվում:

— Ի՞նչո՞ւ Տօտօն ինչ էլ որ խօսի, բոլորը սուտ է ասում:

— Եթէ նա սուտ է խօսում, մեղաւորը դու.ք է.ք, որովհետեւ առանց սկստճառի հետը խիստ վարուելով, աչքը վախեցրել է.ք:

Եյդ իսկ վայրկենին Տօտօն երկու բերաւ ձիերը:

Դռահաս խառնածինը կանգնած էր Եւայի ձիու առաջ, երբ Հենրիկոսը միաւորելով երաւանակները առաջարկեց իր հօրեղբօր շնորհալի աղջկան, Եւան, դառնալով դէպի խառնածինը, քաղցրութեամբ ասաց.

— Դու բարի տղայ ես, Տօտօ, շատ շնորհակալ եմ քեզանից:

Հենրիկոսը վիրաւորուեցաւ:

Երբ երեխայքը դարձան իրանց զբօսանքից, Եւան Հենրիկոսին ասաց.

— Ինչո՞ւ համար դու.ք չէ.ք սիրում Տօտօին:

— Տօտօին սիրե՛լ, կանչեց դեռահաս կալուածատէրը. ես կարծումեմ, որ դուք էլ չէք սիրում ձեր ստրուկներին, Ե՛ւա:

— Ո՛չ, ես նոցա շատ սիրումեմ:

— Ի՞նչ ծիծաղելի բան է:

ՏԻՎԻՆ ՊԵԼՄԵՐ. Ե՛հա բաւական է, երեխայք, այսքանս այսօրուայ համար: Էդուց կըծանօթանանք մի չար բնաւորութեամբ խափշիկ աղջկայ հետ, որ վերջերում կըդրաւի ձեր ուշադրութիւնը և համակրութիւնը, և դուք կըհաւանէք նրան:

ԼԵՒՈՒՍՐԴ. Եւ հաւաստի եմ, մայր, որ դուք կամենումէք ասել Թովսիու վրայ, որին Տօրաքոյրս անցած օր ճշմարիտ սատանայ կոչեց:

ՏԻՎԻՆ ՊԵԼՄԵՐ. Էդուց, երեխայք իմ, ես չեմ սիրում առաջուց խօսել այն բանի վրայ, որ կարգալու ենք:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՆՈՍՈՑ.

Թոփթի.

Տիկին Պալմեր.— Հեղինէ.— Սոփիա.— Եղուարդ:

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ: (կարդալով). Մի գեղեցիկ առաւօտ, երբ օրիորդ Օֆէլիան բոլոր իր ուշադրութիւնը դարձուցել էր անտեսութեան վրայ, Սէն-Քլէրի ձայնը լսուեցաւ սանդուղների ցածից:
— Յաճ եկէք, գոչումէր նա, ես մի բան կամենումեմ ձեզ ցոյց տալ: Եւ այս մի բանը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ մի փոքր խափշիկ աղջիկ ութն տարեկան, գլորակ, հրացայտ աչքերով, որ ձգումէր իւրեան շրջապատած առարկաների վրայ. նորա բերանում, որ արդէն կիսաբաց էր ապշութենից, նշմարումէին երկու շորք ատամներ, չափուցիչ սպիտակութեամբ, դանդաղաձև մաղերը, շատ հիւսածներով բաժանած միմեանցից նմանումէին ողնու փշերին. նրա անսովորական սև երեսի վրայ նկարվումէր սրաբա-

նութեան և նենգութեան խառնուած, որ աշխատումէր ծածկել իւր դէմքի ծանր և տխուր դժագրութեան տակ: Կիսով չափ ծածկուած հաստ լաթէ թիւնոցով, և ձեռքերը կուրծքի վրայ դրած, անշարժ կանգնած էր: Չնայելով այս հանդիսադրութեանը, օրիորդ Օֆէլիան չկարողացաւ զստիկ սաստիկ ամբոխմունքը, կարծելով, որ անշուշտ նրա տեսածը կամ սատանայ պէտք է լինէր և կամ սատանայի նման մի բան: Յիրաւ չեմ հասկանում, Սէն-Քլէր, դուչեց նա, բարձրացնելով աչքերը դէպի երկինք, ինչ նպատակով բերել է.ք այդ երեխան:

— Որ դուք լաւ հոգս տանիք նրա կրթութեան վրայ, գուզեն, ժպտելով ասաց նա: Ես ձեզ լուր դիտեմ, աւելցրեց ծանրութեամբ, դուք կարող էք նրան բարի ճանապարհ ձգել:

Թուփսին շուտով մի նշանաւոր և հետաքրքիր անձն եղաւ Սէն-Քլէրի ընտանիքի մէջ: Մի օտարոտի ձգտողութիւն դրդուումէր նրան զանազան ձեռնածութիւններ և ծիծաղաշարժ խեղդատակութիւններ անելու: Ես կարող էր կարգաբար կադաւել, թուջկոտել, երգել, սուլել և արձակել ամենատեսակ հնչմունքներ: Ազատ ժամերում, տան բոլոր տղայքը միշտ նոր հետաքրքրութեամբ և զուարճութեամբ գնումէին նրա յետևից: Եւան ևս Թուփսիու հազար տեսակ կաղկութիւններից և ծիծաղաշարժ գործերից յափշտակուելով, զմայլացած և բերանը բա-

կանգնումէր երբեմն նրա առաջ: Բայց Թուխին,
լինելով սիրելի երեխայոյ, մի և նոյն ժամանակ
դարձել էր տհաճելի և զզուելի առարկայ գլխա-
ւոր ծառաներին: Շատ շուտ նրա դէմ դաշն
կապուեցաւ. բայց մի՛ տխրէք և մի՛ վախենաք,
ինչու որ փոքրիկ խափշիկուհիին միջոց ու իրա-
ւունք ունի նոցանից ծածուկ վրէժ առնելու:
Այն ինչ մինը գանգատ կ'անէր նրա վրայ կամ
կըմեղադրէր այս կամ այն բանը կոտորելու, փչա-
ցնելու կամ սլատառելու համար, մէկ էլ տես-
նես մեղադրողը էլ չէր գտնում ականջի զոյգ օ-
ղը, յանկարծ կըկորչէր թանգագին շորը, կամ
փչացրած, ձեռքերը կ'ընկնէր: Նրա բոլոր թշնա-
միքը թէ այր և թէ կին մարդիկ ունենումէին
միանգամ անբաղդութիւն գայթակղուիլ ի եռաշ-
ցած ջրով կաթսայի վրայ և լաւ սյրուիլ, կամ
ապականել իրանց շորերի քղանցը ցեխոտ ջրի
մէջ: Նոյն բոպէին լինումէր քննութիւն, բայց
մեղաւորին չէին գտնում: Հազար ու մի անգամ
ներկայացնումէին ծառաները Թուխիուն օրիորդ
Օֆէլիայի առաջ: Բայց նա,՝ այդ հարց ու փոր-
ձութիւնքը հանդարտաբար ու ծանրութեամբ
լսելուց յետոյ, կարողանումէր մի այնպիսի ան-
մեղութիւն և սլարդմտութիւն ցոյց տալ երեսի
վրայ, որ թշնամիքը այնուհետեւ ևս մնալով երկ-
մտութեան մէջ, տալիս էին միշտ նրան կարո-
ղութիւն աղատուելու արժանաւոր սլատուհա-
սից:

Մի օր Սէն-Քլէրը, թեկ ընկած պատշգամբի բամբուէ բաղմոցի վրայ, ծխախոտ էր քաշում, օրիորդ Օֆէլիայի սենեակից բարձր աղաղակի և սատոխի անբաւականութեան ձայն լսուեցաւ։

— Ի՞նչ նոր խաղ խաղացել է այդ սատանայ թոփսին, բացառանչեց Սէն-Քլէրը, ըստ որում տարակոյս չկայ, որ աղմկի պատճառը նա լինի։

Նոյն իսկ վայրկենին օրիորդ Օֆէլիան սաստիկ բարկացած, վրդուլուած, պատշգամբը մըտաւ, իր հետ քաշաքաշ բերելով թոփսիուն։

— Ի՞նչ է եղել, քոյր, հարցրեց Սէն-Քլէրը։

— Այն, որ չեմ ուզում էլ տանջուել այս երեխայի ձեռումը, համբերութիւնս հատաւ։ Փակեցի նրան սենեակիս մէջ ու տուի մի տաղ սովորելու, բայց հազիւ ես դուրս էի գնացել, մին էլ տեսնես առաւ բանալին, որ խնամքով պահել էի, բաց արեց արկղս, հանեց միջից դիւարի ժապաւէնը և սրտտանեց իր պաճուճաղարդի շոր կարելու համար։ Այսօրինակ բան ես երբեք չեմ տեսած։

— Ա՜յ այս տեղ, կապիկ, ասաց Սէն-Քլէրը, նշանացի առնելով իր մօտը դալու։

Թոփսին մօտեցաւ նրան, գլորակ ու մռայլ աչքերը փայլատակումէին և թարթափումէին մի առանձին երկիւղ ու կամակորուծիւն ցոյց տալով։

— Ի՞նչու համար դու այդպէս վատ ես վար-

վում, յաւելցրեց Սէն-Քլէրը, որ նայելով նրա վրայ հազիւ կարողանումէր ծիծաղը բռնել:

— Արդարեւ չարածիրտ եմ, ասաց Թոփսին փառաւոր ձայնով, օրիորդ Օֆելիան էլ նոյնը ասաց:

— Սի՛թէ չդիտես ուրբան հողս տարաւ քու վրայ օրիորդը: Ասումէր, որ չդիտէ, թէ ի՞նչ անի քեզ. դու ինքդ այդ լսեցիր:

— Ղշմարիտ է, պարոն, առաջուայ տիկինս էլ այդպէս էր խոսում: Նա առաւել խիստ էր ծեծում, զորօրինակ մաղերս էր փնտում, դըլուխս պատին էր խփում, և ինձ ամենեւին չուղղեց. թէ որ կամենար դիլսիս բոլոր մաղերը ևս փետել, դարձեալ ոչինչ. ևս չար եմ, ո՛վ Աստուած, չար եմ: ես ուրիշ բան չեմ, բայց Եթէ մի խափշիկ աղջիկ:

Սէն-Քլէրը և Օֆելիան լուռ հայումէին միմեանց վրայ: Իսկ Եւան, որ մինչև այն ժամանակ լուռ լսումէր նոցա խօսակցութիւնը, նշանացի արաւ Թոփսիուն զալ յետեից, և երկուքն էլ մտան մի փոքրիկ ապակեայ դռներով սենեակ, որ սովորաբար Սէն-Քլէրը ղնումէր կարգաւոր: Նետաբրբիր եմ տեսնել, թէ ի՞նչ է անելու Եւան, ասաց Սէն-Քլէրը գուղենին:

Եւ դներով մատները իր շրթունքի վրայ, լըռութեամբ հրաւիրեց նշանով օրիորդ Օֆելիային, իւրեան ուղեկից լինել: Բարձրացուցին փոքր

ինչ դրան վարագոյրը և տեսան նոցա դէմ ու
դէմ նստած յատակի վրայ, թուխիուն, իր այ-
լանդակ, ծիծաղտալով և անխոյժ կերպարան-
քով, իսկ Եւային արտասուողից աչքերով, որ
բացայայտումէին մի քնքուշ հոգու անբռնանք,
կարեկցութեան վառուած սիրով:

— Ինչո՞ւ համար դու, թուփփի, այդպէս չար
ես, ինչո՞ւ համար չես աշխատում բարիանալ,
մի՞թէ դու ոչ ոքի չես սիրում, հարցրեց Եւան:

— Չգիտեմ ի՞նչ է սերը, սիրումեմ շաքարե-
ղէնք, նարինջ և էլ ոչինչ, ասաց թուփսին:

— Բայց սիրո՞ւմես հօրդ, մօրդ:

— Ես երբէք հայր և մայր չեմ ունեցել,
դուք այդ գիտէք, օրիորդ Եւա, ես ձեզ ասել եմ:

— Ո՛հ, գիտեմ, սպաստիսանեց Եւան տխրու-
թեամբ. բայց եղբայր, քոյր, մօլաքոյր ունի՞ս:

— Բնաւ ոչ ոք չեմ ունեցել:

— Բայց, թուփի, եթէ դու քեզ հարկադրէիր
բարի լինել...

— Մի՞թէ կարող էի ես, խափշիկ աղջիկս,
բարի լինել, թէ և կամենայի այդ: Եթէ կարո-
ղանայի կաշիս հանել և սպիտականալ, անշուշտ
կըփորձէի:

— Եւդ փորձը — այնու ամենայնիւ քեզ կա-
րելի է սիրել, թէ և սեւ ես. եթէ դու բարի
լինէիր, Օրիորդ Օֆէլիան կըսիրէր քեզ:

Թովսին այս համոզման մի դառն և հեղհու-
կան ծաղրածութեամբ սլափոսխանեց:

— Չե՞ս հաւատում, հարցրեց Եւան:

— Ա՛յ. նա ինձ չէ սիրում, որովհետեւ ես
խափշիկուհի եմ. շուտով նա դորտի կըկտչի,
քան թէ ինձ. ոչ ոք չէ սիրում սեփն և սեղ ոչ-
ինչ լաւ բան չէ կարող անել. ես ծիծաղումեմ
այդ բանի վրայ, ասաց Թովսին սուլելով:

Ա՛հ, Թովսի, խեղճ երեխայ, ես քեզ սիրու-
մեմ. ասաց Եւան խորին զգացողութեամբ, և
թեկն տուած իր փոքրիկ, սիրուն և սպիտակ
ձեռքերով նրա ուսի վրայ, աւելցրեց. ես սիրու-
մեմ քեզ այնոք համար, որ դու անհայր, ան-
մայր, խեղճ աղջիկ ես, առանց ընտանիքի և օգ-
նականութեան:

Եւ քեզ սիրումեմ և ցանկանումեմ, որ դու
բարեխնայ. ես սաստիկ հիւանդ եմ, Թովսի,
երկար չեմ ապրել, շատ ցաւալի է ինձ տեսնել
քեզ այդպէս չար: Եղիւ բարի, իմ սիրոյ հա-
մար, շատ չէ մնում ինձ քեզ հետ միասին լի-
նելու, Թովսի: Խոշոր արտասուքով լցուեցան
յանկարծ փոքրիկ խափշիկուհու գլորակ և
թափանցիկ աչքերը, և գլորուեցան կամաց կա-
մաց Եւայի ձեռքի վրայ հաւատի և աստուա-
ծային սիրոյ ճառագայթը երևեցաւ այդ հեթա-
նոտական ոգու խաւարի միջից: Թովսին լսելով
իր դեռահաս տիկնոջ քնքուշ և սիրելի խօսքեր-

— Ինչո՞ւ համար դու, Թովսի, չես աշխատում բարխանաւ. մի՞թէ
դու ոչ ոքի չես սիրում, հարցրեց Նւան:

— Չգիտեմ ի՞նչ է սէրը, ես սիրումեմ շաքարեղէն, նարինջ և
էլ ոչինչ, պատասխանեց Թովսին:

րը, ճգեց գլուխը նրա ծնկերի վրայ՝ սկսաւ լալ ու
հեկեկալ, այն ինչ Եւան գլուխը լսոնար հաժ
նրա վրայ, կարծես թէ մի հրեշտակ էր, մեղա-
ւորին ազատելու համար եկած:

— Եւ զճ թովսի, ասաց Եւան, մի՛ թէ չգի-
տես, որ Զիտուս սիրումէ մեղ ամենիւ միւս նոյն
սիրով. քեզ էլ այնպէս է սիրում, ինչպէս աւ
ինձ, բայց նա քեզ էլ աւելի սիրումէ քան թէ
ես, որովհետեւ նա առաւել գերազոյն է միւս արա-
րածներէց. նա քեզ կ'օգնի բարիանալու, և դու
վերջապէս կը վերանաս երկինք, յաւիտեանս
հրեշտակ մնալու, որպէս և սպիտակը. Մտածիր
փոքր ինչ, թովսի, միտդ բեր, որ դու կարող
ես փայլուն ոգիներէց մինը լինել, որ եղբայր
թովը փառաբանումէր իր հօգևոր երգերէ մէջ:

— Ո՛հ, սիրելի Եւայ, սիրելի օրիորդ Եւա,
ասաց ուրախութեամբ թովսին, կ'աշխատիմ,
կ'աշխատիմ. ես առաջ չէի մտածում այդ բանի
վրայ:

Ան-Քլէրը բաց թողեց վարագոյրը:

— Սիրելի Եւան, ասաց նա իր քրոջ, միտս
է բերում մօրս, որ յաճախ ասումէր ինձ «Եթէ
կամենաք կուրին լոյս տալ, պէտք է կանչել նը-
րան մեր մօտ և Քրիստոսի նման ձեռքերս նրա
վրայ դնել»:

— Հատ լու, սրտասխանեց օրիորդ Օֆէլի-
ան, բայց ես միշտ տհաճութիւն եմ ունեցել դէ-

սի խափշիկները և վախեցել եմ կաշնել այդ երեխային:

Իսկայ Եւան տակաւին չէր վախում:

— Ո՛հ, Եւան մի ուրիշ բան է. նրա սիրտը շատ փափուկ և քնքուշ է: Վերջապէս, յաւելացրեց մտածողական դէմքով. Եւայի վարքը դրոշմած է Աւետարանի սխառուիրանքումը, ըստ սրտիցս կը ցանկանայի նրա նմանել, սկսում մեմ հաւատալ, որ նա տուաւ ինձ փրկական դաս, իրեն հետեւելու:

— Եռաջի անգամը չէ, այսպէս Սէն-Քէրը, որ երեխայքը օրինակ են եղել մեծերուն:

ՏԻՔԻՆ ՊԱՆՄԵՐ. Որովհետեւ էգուցուայ ընթերցանութիւնը առաւել երկար է լինելու, քան թէ այսօրուանը, ուստի, երեխայք, սէտք է սովորականից մի ժամ առաջ ժողովել:

ՍՈՓԻՍ. Հատ լաւ, մայր, գուցէ մենք վերջապէս կ'իմանանք Եղիսայր Թոմի աղատութիւնը:

ԵՒՌԻՍԵՐ. Սոռացնոր, Սովիա, ի՞նչ ասաց մայրս հետաքրքրութեան մասին:

ՀԵՂԻՆԷ. Լաղուարդը ուղիղ ասաց. լաւակոնանանք մտածելով այն կատարների վրայ, որ սարունակուով այդ պատմութիւնը:

նաջարկութիւնը ինքս անելու նոցա: Կանչեցէ՛ք
քրոջս այս տեղ:

Տիկին Սէն-Քլէրը խփոյն ձայնը բարձրացրեց
ու կանչեց Օֆէլիային:

Երբ հօրաքոյրը եկաւ, երեխան, ասեա թէ
խաղալ կամենալով, ցնդեց երկայն ու դանդաւր
մազերը և ասաց ժպտելով.

— Հօրքոյր, եկէ՛ք խուզեցէ՛ք այս ոչխարին:

— Եւր ի՞նչ կընշանակէ, ասաց Սէն-Քլէրը,
մտնելով սենեակ, ձեռքումը պտուղներ բռնած,
որ բերել էր իր աղջկայ համար:

— Հայրիկ, ես կամենումեմ, որ հօրքոյրս
մազերս կտրէ, ըստ որում այնքան երկար են,
որ շատ տաքութիւն են տալիս ինձ, նա մանու-
ւանդ, ես ուղումեմ բաժանել բարեկամներիս:

Օրիորդ Օֆէլիան վերադարձաւ երկու մըկ-
րատ ձեռքին բռնած:

— Օգոյշ եղիր, քոյրս, տակից կտրիր, ես
շատ սիրումեմ Եւայի դեղեցիկ գանգուրների
վրայ նայել:

Ո՛հ, հայր, ասաց Եւան տխուր ձայնով:

— Եւո՛ւ, այո՛ւ, պէտք է լաւ պահել այդ մա-
զերը այն օրուայ համար, երբ որ ես քեզ կը-
տանեմ քո հօրեղբօր կալուածք, քո հօրեղբօր
որդուն Հենրիկին այցելութիւն անելու, ասաց
Սէն-Քլէրը ժպտելով:

— Ես չեմ գնալ երբէք այն տեղ, սիրելի

հայր, այլ կ'երթամ անելի գեղեցիկ աշխարհ,
հաւատալիւմեմ ձեզ: Չէ՞ք տեսնում միթէ, որ
օր քստ օրէ թուլանումեմ:

— Հոգիս, ինչո՞ւ համար միշտ մի և նոյնը
կրկնումես:

— Որովհետեւ այդ ճշմարտութիւն է, հայր:
Նա նշանացի արաւ հօրը գալ նստել իր մօտ.
հայրը իսկոյն կատարեց աղջկայ խնդիրը:

— Հայր, ասաց նա, ես զգումեմ, որ զօրու-
թիւնք թողնումէ ինձ, երևի շուտով ճանա-
պարհ կ'ընկնիմ: Քայց դեռ շատ բան մնումէ ա-
սելու, շատ բան մնումէ անելու, բայց ժամանակը
փայլակի արագութեամբ առաջ է գնում, ուս-
տի, թէև ձեզ անհաճոյ և հակառակ է, տակայն
ինձ հարկաւոր չէ ժամանակ կորցնել, ուրեմն,
հայր, եթէ թոյլտուութիւն կըտաք, իսկոյն կը-
սկսեմ խօսել:

— Այս քեզ թողնումեմ խօսել, զարախ ա-
սաց Սէն-Քէրը, ծածկելով մի ձեռքով երեսը,
այն ինչ միւսի մէջ բռնել էր իր աղջկայ ձեռքը:

— Այս կամենումեմ տեսնել բոլոր մեր մար-
դիկը այս տեղ ժողովուած. ես ուզումեմ ամե-
նուն մի բան ասել:

Այն ինչ ստորուկները սենեակ մօտան, Եւան
բարձրացաւ անկողնից, ձգելով իր արտասուա-
թաց աչքերը նոցա վրայ: Սեւերը նայեցան մին
մինի վրէ, ա'խ քաշեցին գլուխները շարժելով.

ինչպէս երևումէր, ամենքը տխրած ահ ու դողի մէջ էին, իսկ կանայքը երեսները ղենջակով ծածկել էին:

— Ես ձեզ կանչեցի, սիրելի բարեկամք, ասաց Եւան, այնոր համար, որ ես ձեզ սիրումեմ, բոլորիդ սիրումեմ, և այն, ինչ որ ասելու եմ, կամենումեմ, որ միշտ մտքերդ պահէք Ես ձեզ շուտով կը թողնեմ, մի քանի շաբաթից է՛լ չէք տեսիր ինձ:

Այս խօսքերը ասելիս նա ընդհատուեցաւ ընդհանուր հեկեկանքի ու լացի ձայնով: Մի վայրկեան սպասելուց յետոյ, աւելի ծանր ու հանդարտ եղանակով նա շարունակեց.

— Եթէ սիրումէք ինձ, մի՛ կտրէք խօսքս, լսեցէք միայն. ես կամենումեմ խօսել ձեր հոգու վրայ, սիրելի բարեկամք. շատերը ձեզանից խիստ սակաւ մտածումն դրա մասին, դժաշված լինելով երկրային գործերով. բայց կայ աւելի գեղեցիկ աշխարհ, ուր բնակումէ մեր տէր Յիսուս Քրիստոսը: Ահա գնումեմ այն տեղ, յոյս ունիմ այն տեղ գնալու, այնտեղ, ուր դուք էլ կարող էք մի օր գալ. բայց եթէ կամենումէք մտնել այդ աշխարհը, պէտք չէ լինիք անհոգ, ծոյլ ու անգործ, այլ աշխատասէր, ճշմարիտ Քրիստոնեայ: Պէտ չէ մոռանաք, որ իւրաքանչիւրը ձեզանից կարող է լինել հրեշտակ. այդ բանը իրագործելու, կ'օգնի ձեզ մեր Տէր Յի-

տուար : Խնդրեցէք նրանից, նա կը լսէ ձեր խնդիրքը : Երբ ազատ ժամեր կ'ունենաք, կարդայէ՛ք կամ կարդալ տուէ՛ք Աստուածաշունչը : Ես էլ ձեզ համար աշօթք կ'անեմ և կը յուամ, որ ամենքս մի օր կը տեսնուինք երկնքում : քառ

Այս խօսքերը լսելիս ստրուկները, առանց բացառելու երեխաները, լիրբ ու անզգամները, զգալով մի անզգալելի ամբոխմունք, խոնարհեցրին իրանց գլուխները մինչև ծունկերը ու օկնեցին կսկծեցողցիչ հեկեկանքով լալ : աւ

— Ես գիտեմ, շարունակեց Եւան, զօրութիւն տալով իր ձայնին, որ դուք ամենքդ ինձ օրհնումք :

— Աստուած օրհնէ քեզ, միաբերան և կերկերած ձայնով ասացին բոլոր ստրուկները :

— Օգալով ձեր սէրը դէպի ինձ, կրկնեց աղջիկը, ես կամենումեմ տալ ձեզ յիշատակի համար մի մի թել մազիցս, ապացոյց ու նշան բարեկամութեանս : Ամեն անգամ, երբ կընայէք այդ մազի վրայ, միտքերդ կը բերէք, որ ես ձեզ սիրումէի, և նախախնամութեան շնորհքով գնացի, այն տեղը, ուր կ'ապասեմ բոլորիդ : յ

Իժուար է նկարագրել այն տեսարանը, որ տեղի ունեցաւ վերջի հրաժարական ողջունից յետոյ : Խափշիկները փղձկելով ու ճիչ բաճրացնելով ժուռ էին գալիս փոքրիկ, նաղելի աղջկայ չորս կողմը, նրա ձեռքից սիրոյ նշանը ստանա-

լու. համար. յետոյ կարգաւ ծունկ չըքելով համբուրումէին նրա զգեստի ծայրից. իսկ աւելի հասակաւորները գորովալից ու քաջալերական խօսքեր էին ասում նրան, իրանց սրտառուչ ու քնքուշ ցեղի սովորութիւններին համեմատ:

Օֆէլիան երկիւղ կրելով, որ մի՛ գուցէ աղջկայ հիւանդութիւնը սաստկանայ, նշանայի արաւ ստրուկներին, որոնք արգէն ստացել էին թանկագին սլարգելը, դուրս ելանել տնեակից:

Վերջապէս մնացին թոմը և Մամմին:

— Ահա՛, եղբայր թոմ, ասաց Եւան, ա՛ռ քեզ այս գեղեցիկ խալոպիքը. ո՛հ, ինչպէս մտ ուրախ եմ, եղբայր թոմ, որ կըտեսնեմ քեզ երկնքումը, ըստ որում հաւաստի եմ, որ դու անսխառ ճառ կը լինիս այն տեղ: Եւ դու, Մամմի, սիրելի, քաղցր, թանգագին Մամմի, դու էլ կըգաս այն տեղ, բացառանչեց նա, ձգելով ձեռքերը պառաւ դայեակի ուսերի վրայ:

Օրիորդ Օֆէլիան կամացուկ դուրս հանեց սենեակից թոմին ու Մամմիուն, յուսալով որ այնուհետեւ փոքրիկ հիւանդը փոքր ինչ կըհանգստանայ, բայց սնանկի զարմացաւ, երբ վերադառնալիս տեսաւ թոմիսիուն Եւայի մահճակալի մօտ կանգնած:

— Հապա դու ո՞ր անկիւնից եկար այս տեղ, հարցրեց նա ասպի:

— Ես շատ ժամանակ է այս տեղ եմ, ասաց

Թովսին սրբելով աչքերի արտասուները : Ո՛հ, օրիորդ Եւա, ես ինքս զգումեմ, որ շատ չարասիրտ եմ, բայց բարեհաճեցէ՛ք խնդրեմ ինձ էլ տալ մի կտոր ձեր մազից յիշատակի համար :

— Ենպատճառ, խեղճ Թովսի, ես քեզ էլ կրտամ իմ մազից : Ահա առ. ամեն անգամ, երբ կրնայես սրա վրայ, միտքդ բեր, որ ես քեզ սիրումէի ու շատ կըցանկայի, որ դու բարի ու բաղդաւոր լինիս :

— Ե՛ւ, օրիորդ Եւա, ես շատ աշխատումեմ, բայց չեմ կարող փոխուել, չեմ կարող բարի լինել, ինչու որ ամենեւին վարժուած չեմ :

— Մեր Տէրը անտես չի առնել քո բարի ցանկութիւնը և կ'օգնէ քեզ :

Եյս խօսքերիս վրայ Թովսին ծածկելով իր երեսը ղենջակի մէջ և սլահելով ծոցումը օրիորդի խոսքովի բարեբեր, լուռ ու մունջ դուրս ելաւ սենեակից :

Մի քանի օրից յետոյ, Օֆէլիան, որ յանձնառու էր եղել գիշերները փոքրիկ Եւայի մահաճակալի մօտ նստել, նկատեց մի չարադուշակ փոփոխութիւն հիւանդի մէջ, և իսկոյն կէս գիշերին գնաց ու կամացուկ զարկեց Սէն-Քէրի դուռը :

— Եղբայր, եկ այս տեղ, ասաց նա :

Երբ այս տխուր համբաւը տարածուեցաւ, մի ակնթարթում բոլոր ստրուկները ոտքի ելան և

երթիկեկութիւնը եղաւ ընդհանուր: Իսկոյն ամենքը հաւաքուեցան սլառշգամբի մօտ, ուղղելով արտասուելից աչքերը ապակիապատ դրան վրայ:

Սէն-Քլէրը ոչինչ չէր լսում, ոչինչ չէր տեսնում իր չորս կողմումը: Նա բոլոր իր ուշադրութիւնը կենդրոնաւորել էր աղջկայ երեսի վրայ: Քլուսը խոնարհած նրա ականջին, շշնջումէր. «Եւա, իմ նազելի Եւա, ի՞նչ եղաւ քեզ»:

— Ո՛հ, եթէ կարողանար միանգամ էլ զարթել, եթէ կարողանար միանգամ էլ խօսել հետս:

— Շանաչո՞ւմես ինձ, Եւա, բացագանչեց հայրը անասելի տխրութեամբ:

— Թանգագին հայր, շշնջեց երեխան, և մի վերին զօրութեամբ գրկախառնեց նա Սէն-Քլէրին իր փոքրիկ թալկացած ձեռքերով, որոնք իսկոյն ցած ընկան:

Թիկն տուած բարձին, աղջիկը մնաց անշարժ. նրա մեծ և թախանցիկ աչքերը նայումէին դէպի վեր: Ո՛հ, արդեօք ի՞նչ էին ասում այդ աչքերը, որ այնքան խօսումէին երկնքի վրայ: Երկիրը և աղջկայ չարչարանքները արդէն հեռացել էին, բայց նրա երեսի սլայծառութիւնը այնպէս փառաւոր և խորհրդաւոր էր, որ ամենի կարեկցութիւնն էր շարժում: Բոլորեքեան խոնումէին նրա չորս կողմը շնչառու թիւնները սլահելով:

— Եւս, արաց կամացուկ Սէն-Քլէրը, ասա մեզ ի՞նչ ես տեսնում:

Եղջկայ երեսը լուսւորուեցաւ սրայծառ ժպիտով. յետոյ հանդարտարար շարունակեց ընդմիջողական ձայնով. «Ո՛հ, սէր, ուրախութիւն, խաղաղութիւն»: Այս վերջի խօսքին հետեւեց մի հառաչանք և այնուհետեւ աւանդեց իր հոգին:

Ս'ի քանի շաբաթից յետոյ, Սէն-Քլէրը մըտել էր սրճարան, դիշերական լըադիր կարդալու համար: Յանկարծ մի սաստիկ կռիւ բացուեցաւ երկու հարբած մարդերի մէջ: Նա ուրիշ ներկայ գտանուողների հետ կամեցաւ բաժանել կռուողները. բայց ստացաւ մահացու հարուած իր կուծքին այդ հարբածների մինից:

Երբ Սէն-Քլէրին տուն տարին, ցաւի և արիւնի շատ վաղելու սկստճառաւ, նա ուշաթափ վայր ընկաւ: Ուշաբերուելով օրիորդ Օֆէլիայի խնամատարութեամբ, բացեց աչքերը և նայեցաւ մօրքրոջ և սպասաւորների վրայ. յետոյ տարուրերելով իր հայեացքը շրջապատած առարկաների վրայ, վերջապէս դադարեցրեց աչքը մօր սկտկերի վրայ:

Թոմը ծունկ չոքած աղօթումէր նրա մօտ. նա բռնեց խափշիկ աղջկայ ձեռքից, նայեցաւ կարեցութեամբ նրա վրայ, բայց չկարողացաւ արտասանել և ոչ մի բառ: Ս'ի քանի վայրկեան մնաց այս դրութեան մէջ, յետոյ բացեց աչքեր-

ըը և մի յանկարծական ուրախութեամբ բացա-
գանչեց,— ի հարկէ տեսնելով մի որ և իցէ ե-
րևոյթ:—

— Սայր իմ:

Եւ այդ բառով աւանդեց նա իր հոգին:

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՍՌՍԻՕՏ.

Նահապետիկ-Մկեն. Դեռահառ պարտն. աստուծոյ.

Տիկին Պաւսեր.— Հեղինէ.— Սոփիա.— Եղուարդ:

ՏԻԳՆ ՊԱՄԵՐ. Այս վերջին անգամն է, երբե-
խայքս, որ հաւարվումենք այս տեղ Եղբայր Թո-
մի տնակի պատճառով:

ՀԵՂԻՆԷ. Լաւոյի ու Սէն-Քլէրի մահի տխուր
պատմութիւնը լսելուց յետոյ, խոստովանւում
ձեզ, մայր, որ քանի որ մօտենումենք այս պատ-
մութեան վախճանին, այնքան սաստիկ զգում
անհանգստութիւն:

ՍՈՓԻԱ. Լսւ էլ ոչ ստիպւ զգում միայն. եր-
բէք այսպէս երկիւղ չէի կրում մեր բարեկամ
Թոմի ապագայ վիճակի համար:

ԼԱԴՈՒՍԵՐԴ. Ինչո՞ւ էք անհանգստանում. միթէ
մեզ յայտնի չէ նրա ջերմեռանդ հաւատը: Տա-
րակոյս չկայ, որ Եղբայր Թոմը ինչ փորձանքի
մէջ էլ որ լինի, անպատճառ յաղթող դուրս կը-
գայ:

ՏԻՎԻՆ ՊԱԼԹԵՐ. (կարդալով) Սէն-Քլէրը թոմին աղատութիւն տալու վրայ էր, մին էլ տեսնես անակնունելի մահը տուաւ նրան իր հարուածը: Այս անգամ մեր խեղճ Եղբայր թոմը ընկաւ Սիմոն Լեգրի անունով պարոնի ձեռքը, որ մի կոպիտ, ցածահոգի, հարբեցող և խռտասիրտ մարդ էր: Այս Լեգրին, երբ նկատեց, որ թոմը բարեպաշտ ու կրօնասէր մարդ էր, սկսաւ խեղճին վերաւորել, աչքը վախցնել և վրան ծիծաղել: Իսկ երբ նա հրաժարուեցաւ տեսուչի պաշտօնից, որի պարտաւորութիւնը ոչ միայն աչքէ անցնել էր խափշիկների աշխատութիւնը, այլ և ծեծել նրանց սիրտը ուղեցած ժամանակին, Լեգրին, վերջին աստիճանի տաքացած ու զայրացած, հրամայեց երկու զօրեղ, անհոգի ու անհաւատ խափշիկներին բերել իր մօտ պարտաւոր թոմին, ինչպէս որ նրան ծիծաղելով անուանումէր: Սամբօն ու Ֆիմբօն (Լեգրիու երկու դահիճների անուններն են) ուրախ ուրախ սկսան իրանց պաշտօնը կատարել և պնդակաղմ Եղբայր թոմին այն օրը բերին, որ բոլոր մարմինը ծածկուեցան սարսափելի խոցերով:

— Հը, տղայք, ասաց Լեգրին նոյա, ձեզ հարկաւոր է մի բան տալ այդ աշխատանքից յետոյ:

— Ի հարկէ, պարոն, ես այնպէս ծեծեցի, որ

հոգինք բերանք եկաւ, ասաց Սամբոն յաղթական
կերտարանքով:

— Իսկ ես, ասաց Քիմբոն, ձգելով նախանձա-
կան հայեացք Սամբոն վրայ, ես էլ պատիկ
նրա գլուխն էի տրորում:

— Այլ, ասաց Լեգրին մի վայրենի ուրա-
խութեամբ:

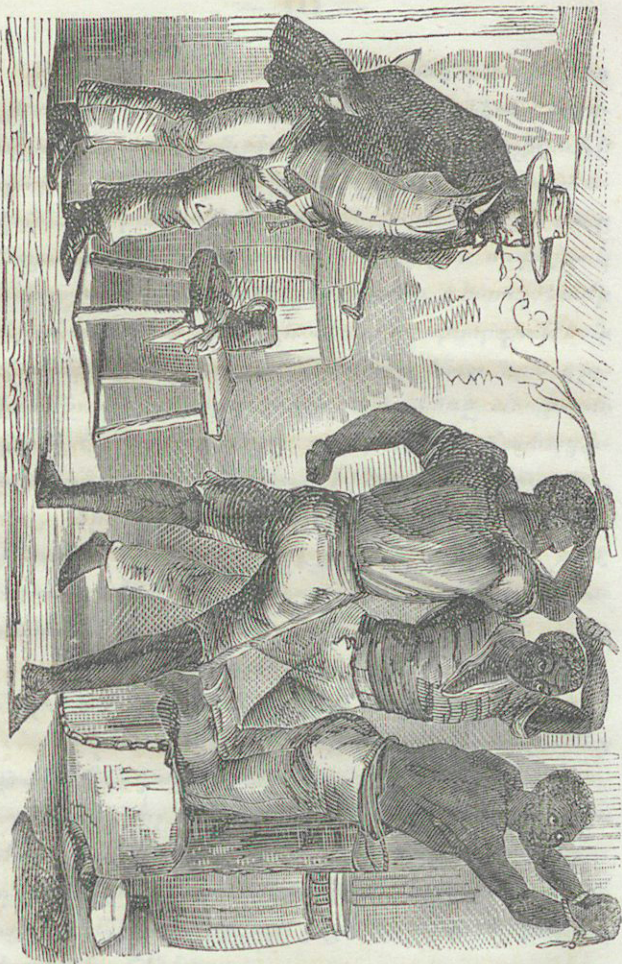
Յետոյ մի վայրենի չափ մտածելուց յետոյ,
յաւելացրեց, ձգելով նոցա վրայ իր սպառնակաւն
հայեացքը:

— Եթէ ձեր անյաջողակութեան պատճառով
նա մեռնէ այս պատժից յետոյ, որը ինչպէս ասել
էի, վերջինն ու վճռողականը լինելու չէր, այն
ժամանակ, տղայք, իմացած լինիք, ձեզ էլ կ'ու-
ղարկեմ նրա յետևից խլուրդների երկիրը:

— Դուք, պարոն, միշտ ծիծաղումէք, աղա-
ղակեցին դահիճները, իրանք էլ ծիծաղելով
այդ կատակի վրայ, թէ և իսկապէս այդ տեսակ
կատակները շատ սակաւ էր ուրախացնում նոցա
սիրտը:

— Մհա, աւելցրեց Լեգրին, տալով մի շիշ լի
արաղով: դէ՛ հապա, խմեցէք կարգով. ամե-
նայն աշխատանք արժանի է վարձատրութեան:

Եւ երկու ուր, նորից ծիծաղելով, շատ շուտ
դարձրեցին շիշը, որից յետոյ էլ կարող չէին
ամբողջ օրը ուրախ ու զուարթ չլինել:

— Հը՛, տղայք, ասաց Լեզրին, ձեզ հարկաւոր է մի բան տալ այդ աշխատանքից յետոյ:

— Ի հարկէ, պարսն ես այնպէս ծեծեցի, որ հոգին բերանը եկաւ:

Թումը մի շաբաթուայ բռնի անդործութենից յետոյ, երբ առողջացաւ, դարձեալ ընկաւ խեղճը մի նոր փորձանքի մէջ։ Երկու խափշիկուհի փախել էին կալուածից և Լեգրին, փախստականները բռնելու համար, ուղարկել էր ի զուր նոցա քամակից անհամար մարդիկ, և սովալլուկ շները անգամ արձակել էր, որոնք գիտութեամբ հրահանգուած էին այս անօրէն որսորդութեան համար։ Յանկարծ մի չար միտք ծնաւ նրա գլխումը։ «Այս բոլոր բանի սլառճառը անպիտոն թոմն է», բացազանչեց զարհուրելի հայեացքներ ձգելով. «նա ծածուկ ծիծաղումէ վրաս, հա, հա, ծիծաղումէ», աւելցրեց կատաղի բարկութեամբ. «Թող ինչ արժէք ուղի ունենայ, եթէ չսլատմէ ինձ այդ իրողութիւնը, վնայ այն ժամանակ նրա գլխին»։

— Թում, բացազանչեց Լեգրին, մօտենալով ստորուկին, դիտե՞ս, որ ես վճռեցի քեզ սպանել։

— Հատ կարելի է, սլարոն, սլատասխանեց Թումը հանդարտաբար։

— Օգոյշ եղիր, շարունակեց Լեգրին, այս մտադրութիւնը հաստատ է, և անհրաժեշտ իրադործուելու է, լս՞ումես, Թում. կըներեմ միայն այն ժամանակ, երբ որ յայտնես ո՞ւր են փախել խափշիկուհիները։

Թումը լուռ մնաց։

— Հասկան՞ումես ինձ, կրկնեց Լեգրին, ոտերը

գետնին խփելով ու կապաղած առիւծի պէս մը-
ռնչելով: Եւ յամենայն պահիւստս զգոյց զթափ

— Եւ չեմ կարող ոչինչ ասել, պատասխանեց
Թովը հանդարտ ու համարձակ ձայնով:

— Համարձակ՞ումես դու հաստատել, մեծ
քաւթար քրիստոնեայ, որ ոչինչ չես իմանում,
ասաց Լեգրին, ատամները կրճտելով:

Թովը ոչինչ չէր պատասխանում:

— Դէ խօսիր, կանչեց Լեգրին հայհոյելով:
Ասիր լսեց և չէր գիտէր, փախստականների
մասին:

— Գիտեմ, պարոն, բայց չեմ կարող ասել,
լաւ է, որ մեռնեմ:

— Արնշնակէ պէտք է մեռնես:

Թովը բարձրացրեց աչքերը Լեգրիու վրայ ու
ասաց:

— Պարոն, եթէ դուք հիւանդ լինէիք, կամ
հոգեվար չարչարուէիք, իսկ ես կարողանայի ձեզ
փրկել, ես ուրախութեամբ կըզոհեի ձեզ հա-
մար իմ արիւնք, եւ եթէ հարկաւոր լինէր կաթ-
կաթ քամել արիւնս ստորոնիս թանգագին հո-
գին աղարտելու համար, ես ուրախութեամբ
յանձն կ'առնէի, ինչպէս Փրկիչը մեզ համար աս-
րաւ: Ո՛հ, պարոն, մի՛ առնէք ձեր հոգու վրայ
այդպիսի ծանր մեղք, դուք ձեր անձին աւելի
փնտաւ կըտար, քան թէ ինձ:

Իմ տանջանքներս ինչպէս էլ մեծ ու անտանելի լինին, շուտով կը վերջանան, բայց ձերը կը լինին յաւիտենական, թէ որ չզղջաք:

Այս խօսքերիս վրայ Լեգրին զարմացաւ ու զսպեց կատաղութիւնը, բայց այդ անորոշ դրութիւնը ըրալէական էր. մին էլ տեսնես կատաղութիւնը նորից սաստկացաւ, երեսի գոյնը սպըրդնեցաւ, դաղանաբար յարձակուելով ստրուկի վրայ, թշուառականին անգթաբար գետինը գլորեց:

— Սամբօ, Քիմբօ, եկէք այս տեղ, դռաց կաշուածատէրը կատաղի ձայնով:

Սամբօն ու Քիմբօն իսկոյն վազեցին եկան:

Թումի անյաղթելի համբերութիւնը շարժեց մի ըրալէ վայրենի դահիճների կոշտ սիրտը:

— Աս դրեթէ մեռած է, ասաց Սամբօն անհաստատ ձայնով:

Թումը բաց արաւ աչքերը և, նայելով Լեգրիու վրայ, ասաց.

— Խեղճ ու թշուառ արարած, ասաց նա, բացի սրանից դուք էլ ոչինչ չէք կարող անել ինձ. ես բոլոր սրտիցս ներումեմ ձեզ:

Եւ նրա աչքերը փակուեցան, ասես թէ մեռած լինէր:

— Վերջապէս այս անգամին մեռաւ, ասաց Լեգրին, մօտենալով ստրուկին:

Եւ այս ասելով հեռացաւ գնաց:

Բայց թումը մեռած չէր։ Չարչարանքի ժամանակ նրա քաղցր աղօթքները շարժեցին դաճիճների գուլթը։ Լեզրիու հեռանալուն պէս, նոքա լուացին դաճի վէրքերը և բամբակի մնացած կրտորներէյ մի կոշտ անկողին շինելու, սլառկեցրին նրա վրայ։

— Ո՛հ, թում, ասաց Քիմբօն, մենք չարաչար վարուեցանք քո հետ։

— Ներումեմ՝ ձեզ բոլոր սրտիցս, ասաց թումը տկար ձայնով։

— Ո՛հ, թում, ո՛վ է Յիսուսը, մի թէ դու ամբողջ գիշեր տեսնումես նրան քո կողքումը։

Քրիստոնեայ ստրուկը, որին շատ չէր մնացել այս աշխարհը թողնելու, սաստիկ ոգևորուեցաւ, մի քանի խօսքով պատմեց Փրկչի կեանքը, հրաշքները, Նրա մշտական ներկայութիւնը ամեն տեղ, և մարդիկ փրկելու կարողութիւնը։

Նրկու դաճիճները լաց էին լինում։

— Աս առաջ չէի իմանում այդ, ասաց Սամբօն, բայց հաւատումեմ, հաւատում, չեմ կարող չի հաւատալ։

— Յիսուսը կ'ողորմի մեզ։

— Խեղճ արարածներ, ասաց թումը, ես շատ ուրախ կը լինեմ իմ քաջած չարչարանքներէի համար, եթէ կարողանամ տանել ձեզ Յիսուսի մօտ։ Ո՛հ, Աստուած իմ, աղաչում եմ քեզ, անընդհատ այս երկու հոգին։

Երկու օրից յետոյ, մի երիտասարդ թեթև կառքով անցնումէր ծառափողոցի միջով, որ շքեղապէս զարդարումէր Լեզրիու բնակարանի մուտքը, ցած թռաւ, ձգեց երասանակները ձիան ուսի վրայ և խնդրեց տեսնել կալուածատիրոջ:

Եյս երիտասարդը Քէորգ Շելբին էր:

Լեզրին ընդունեց նրան թթու կերպարանքով:

— Ես իմացայ, ասաց երիտասարդը, որ դուք գնել էք Նոր-Օռլէանում մի ստրուկ թոմ ա-նունով: Նա բնակումէր Տօրս բնակարանում, և ես այժմ եկել եմ նրան ազատելու:

— Եա այն տեղ, ախոռումն է, ասաց մի սլա-տանի ստրուկ, որ բռնել էր Քէորգի ձին:

Լեզրին յիշոց կարդալով քայի տուսւ վոք-րիկ ստրուկին, իսկ Քէորգը վազեց դէպի ա-խոռ:

Ասոռը մտնելիս Քէորգի աչքը մոլթ կոխեց, սիրտը ճմլեցաւ և ոտքերը դողդոջեցան:

— Արեւի՞ է միթէ, կարելի՞ է միթէ, բացա-գանչեց նա, ծունկի վրայ ընկնելով հոգեվարի առաջ, Եղբայր թոմ, իմ սիրելի, թանգազին թոմ:

Քէորգի ձայնի շեշտը հասաւ մեռանողի մին-ջև սրտի խորքը. նա կամացուկ շարժեց գլուխը, ժպտեցաւ ու ասաց.

Կարծր մահիճը այնպէս է թուում,

Ինչպէս փետրաւից փափուկ անկողին,

Եթէ Փրկիչն է այցելու լինում

Նորա մէջ ընկած թշուառ հիւանդին:

Գէորգը գլուխը խոնարհած իր խեղճ բարեկամի վրայ, թափումէր առատ արտասուներ:

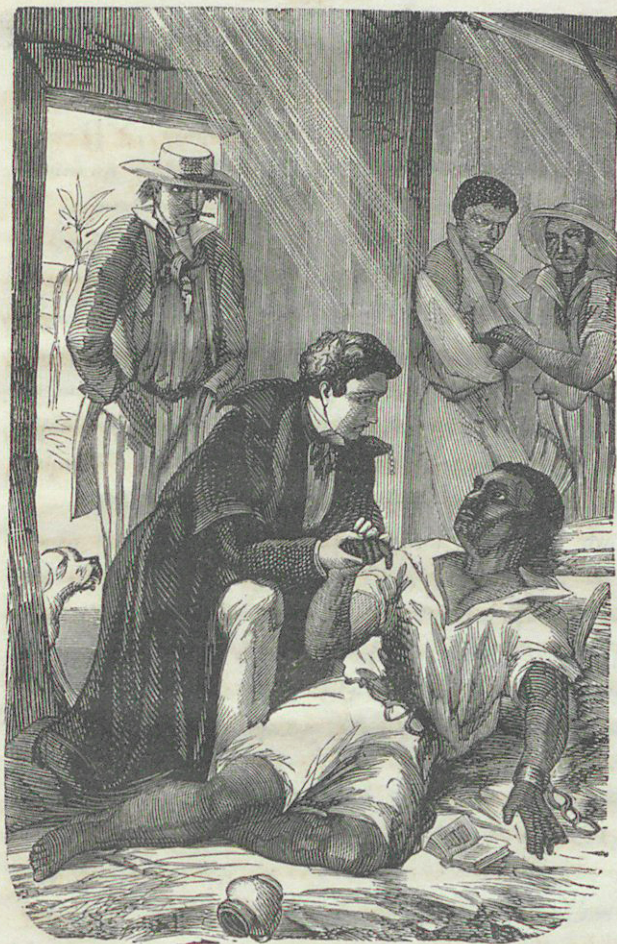
— Ո՛հ, թանգադին Եղբայր թո՛մ, բացագանչեց նա, զարթիր, խօսիր միանգամ էլ, բաց աչքերդ, պարոն Գէորգն է եկել, քո փոքրիկ Գէորգը, մի՞թէ չես ճանաչում ինձ:

— Պարոն Գէորգ, ասաց թո՛մը տկար ձայնով, հանդարտ աչքերը բանալով, պարոն Գէորգ, կրկնեց ցնորուածի պէս:

Հատ ժամանակ հարկաւոր էր, որ սլարդուէր նրա միտքը, որ շփոթուէլ էր այդ անունը լսելիս. վերջապէս միանգամայն սլարդուեցաւ. նրա անհաստատ հայեացքը փայլեցաւ ու վճռողական եղաւ, կերպարանքը սպայծառացաւ, ձեռքերը մէկ մէկու մօտեցան ու միաւորուեցան և աչքերից ցայտեցան կաթիլ կաթիլ արտասուներ:

— Օրհնեալ է Աստուած, ասաց նա, այս էր պէտք ինձ, էլ ոչինչ: Նա մոռացած չէ ինձ, այդ բանը հոգիս է ուրախացնում, սիրտս մխիթարում, այժմ ես հանգիստ կըմեռնեմ: Օրհնեալ լինի Աստուած:

— Դու չես մեռնիլ, ես չեմ ուզում, որ դու մեռնես, կամ մտածես մահի վրայ: Ես եկել եմ

— Իս եկել եմ քեզ զնելու և հետո տանելու, բացադանչեց Գե-
որգը ոգևորութեամբ:

— Ո՛հ, պարոն Գեորգ, շատ ուշ եկաք, Տէր Յիսուսը զնեց ինձ:

քեզ գնելու ու հետո տանելու, բացազանչեց
Քէորգը ոգևորութեամբ:

— Ո՛հ, սլարոն Քէորգ, շատ ուշ եկաք, Տէր
Յիսուսը գնեց ինձ: Ինքս էլ խիստ փափաքումեմ
ու շտապում մտնել նրա բնակարանը: Երկինքը
անհամեմատ գերազանց է Քէնդուկիուց::

— Ո՛ր, մի՛ մեռնիր, այդ ինձ կըստանէ, իմ
սիրտս կտոր կտոր է լինում, երբ մտածումեմ
քո քաշած չարչարանքների վրայ... Ինձ ասացին,
որ ամբողջ երկու օր ընկած էիր այս հոտած և
ցեխոտ ախոռի մէջ.... Ո՛հ, խեղճ, խեղճ բա-
լիկամ:

— Մի՛ կոչիր ինձ այդպէս, սկստասխանեց
Թոմը հաստատ ու բարձր ձայնով. ես մի ժա-
մանակ խեղճ ու ողորմելի էի, բայց այժմ ոչ.
այդ բոլորը անցաւ գնաց: Այժմ ես կանգնած
եմ փառքի շէմի վրայ. երկինքը մօտ է. Թոմը
յաղթող հանդիսացաւ, Տէր Յիսուսը ուղարկեց
նրան այդ յաղթութիւնը. թող փառաւորութի նրա
անունը:

Լուռ, անշարժ կանգնած իր հին բարեկամի
առաջ, Քէորգը խորին յարգանքով նայումէր
նրա վրայ:

Թոմը բռնեց Քէորգի ձեռքից և շարունա-
կեց.

— Ոչինչ հարկաւոր չէ ասել խոյէին: Խեղճ
կին, մահացու հարուած նրա համար: Ասացէք

միայն նրան, որ տեսաք ինձ փառքի ճանապարհումը, և եթէ ես ոչ դքի համար էլ չեմ կարող մնալ այս տեղ, ասացէ՛ք, որ Տէրս միշտ և ամեն տեղ ինձ հետ է եղել և ամեն բան ինձ համար հեշտ ու դիւրին է արել: Իսկ փոքրիկ երեխայքս և օրօրոցի փոքրիկ մանուկս ժամանակ ժամանակ սիրտս կտոր կտոր են անում: Ասացէ՛ք նրանց էլ, որ ինձ հետնին... Թող հետեւին ինձ... բարեւ արէ՛ք պարոնիս, Թանգազին ու բարի տիկնոջս, և կալուածում բոլոր կեցողներին, որոնց դուք լաւ գիտէ՛ք, կարծեմ, նոքա ամենքը սիրումեն ինձ... ես էլ միշտ ու ամեն տեղ սիրումեմ բոլոր արարածներին..... ամենայն բան ինձ համար սէր է.....

Թոմի մարմինը ստանալուց յետոյ, երիտասարդը թաղել տուաւ և, ծունկ չոքելով իր հին բարեկամի գերեզմանի, վրայ ձեռքերը բարձրացրեց դէպի երկինք ու ասաց.

— Վկայ եղիր, ո՛վ Աստուած իմ, երդմանս, որ կ'ոչնչացնեմ իմ երկրում ստրուկալաճառութեան նզովքը:

Դեռ մի ամիս չէր անցել այն սոսկալի եղերերգութեան օրից, մի մութ ձմեռուայ երեկոյ լուսեցաւ պ. Շելլիու գաւթումը կառքի անիւների դղրդիւն:

— Պարոն Գէորգն է, բացառանչեց Խլոյէն, վազելով դէպի պատուհանը:

Տիկին Շելլին շտապեց դէպի դուռը, ուր իր որդին գրգախառնեց նրան: Խլոյէն անշարժ գանգնել էր աշխատելով իր աչքերով թափանցել գիշերային մռայլը:

Ո՛հ, խեղճ Խլոյէ, ասաց Քէորդը կարեկցութեամբ մօտենալով նրան և իր ձեռքը նրա ձեռքերի մէջ դնելով, ես իմ բոլոր ունեցած չունեցածս կը տայի, թէ որ կարողանայի բերել նրան ինձ հետ, բայց նա հեռացաւ մեղանից, դնաց աւելի լաւ աշխարհ:

Տիկին Շելլին ճիշ բարձրացրաւ, բայց Խլոյէն ոչ մի բառ չարտասանեց:

Նոքա մտան դահլիճ. մի սեղանի վրայ դրսած էր բաւականին մեծ գումարի փող, որ Խլոյէն հաւաքել էր իր ամուսինը ազատելու համար:

Նա վեր առաւ փողը և, դնելով իր տիկնոջ ձեռքը, ասաց.

— Ի՛նչեմ ուզում ես տեսնել այս փողերը, տիկին, և ոչ էլ լսել սրանց մասին մի բան: Ես գիտէի ինչպէս սխտի վերջանար, ծախուեցաւ և չարչարանքով սպանուեցաւ այն հին կալուածների մէջ:

Այս խօսքերս ասելով, Խլոյէն հպարտ հըպարտ ուղեորուեցաւ դէպի դուռը:

— Իմ խեղճ, բարի Խլոյէ, բացադանչեց տիկին Շելլին, երթալով նրա յետևից և կամա-

յուկ նստեցներով աթոռի վրայ, որի մօտ ինքն էլ խկոյն տեղաւորուեցաւ:

Խնայէն, գլուխը իր տիկնոջ ուսերի վրայ ձգած, սկսաւ փղձկալ:

— Ո՛հ, տիկին, ներեցէք ինձ, բացադանչեց նա, սիրտս կտոր կտոր է լինում:

— Գիտեմ, ասաց տիկին Շելքին. որի արտասունքը առատօրէն թափումէին. ես չեմ կարող փարատել քո սիրտը, բայց Տէր Յիսուսը կարող է, Նա բուժումէ խոցուած սիրտերը, կապումէ նրանց վէրքերը:

Այս խօսակցութեան հետեւեցաւ երկարատև լռութիւն. ամենքը լաց էին լինում. վերջապէս Գէորգը, նստելով այրի կնոջ մօտ, առաւ նրա ձեռքը ու սրտմեց սրտառուջ սլարշնութեամբ նրա ամուսնու նահատակութիւնը, և կրկնեց նրա վերջին խօսքերը:

Սի ամիս անցնելից յետոյ, մի առաւօտ Շելքիւ կալուածի բոլոր ստրուկներին հրամայեցին ժողովուել մեծ սրտոշգամբի մէջ դեռահաս սլարսնից մի նոր համբաւ լսելու, որ յատկաբար վերաբերւումէր նրանց օգտին:

Գէորգը երևեցաւ ձեռքը թղթի կապոցով: Այդ թուղթերը ոչ այլ ինչ էին, եթէ ոչ նոցա աղատութեան վկայագիրները, որ խկոյն բաժանեց ստրուկներին, առաջ թերթերի բովանդակութիւն կարդալով: Սակայն նոցանից մեծ մա-

սը, յայտնելով իրանց ուրախութիւնը ու շնորհակալութիւնը այս անակնունելի համբաւի համար՝ շրջապատեցին նրան և աղաչելով սղաքատելով, արտասուելով ու հեկեկալով խնդրեցին, որ յետ առնէ տուած վկայագիրները:

— Մեզ հարկաւոր չէ աւելի աղատութիւն, ասումէին նոքա, մերը մեզ բաւական է: Մենք մեզ համար ամեն հարկաւոր բանը ունինք, մենք չենք ուզում թողնել ոչ սոյս հիմ տունը, ոչ սլաքոնիս, ոչ տիկնոջս, մի խօսքով ոչ մի բան:

Երբ այս սրտաշարժ տեսարանը փոքր փնջ հանդարտեցաւ, Քէորդը կանգնեցաւ պատշգամբի մէջ տեղը ու սկսաւ խօսել այսպէս.

Իմ բարեխիտ բարեկամք, մենք անբաղդութիւն չենք ունենալ միմեանցից բաժանուելու: Կալուածը հարկաւորութիւն ունի նոյնչափ ձեռքի, որքան որ նրան հարկաւորումէր ձեր աղատութենից առաջ:

Միայն թէ այժմ ամենքդ — սոյր ու կին մարդիկ, ծերք և տղայք, աղատ էք, ես կըտամ ձեզ վարձատրութիւն, որ բարեկամաբար աշամանով կընշանակենք: Ես դարձեալ օգուտ կըբաղեմ իմ կալուածից: Ես յոյս ունիմ ձեր յօժար կամքի սւ ջերմեռանդութեան վրայ: Այժմ, բարեկամք, բարձրացրէք աչքերդ դէպի երկինք, և շնորհակալ եղէք Աստուծուց: Էլ մի խօսք, աւելցրեց նա կարճ ժամոնականիջոցից յետոյ:

Չէ՛ք մոռացել արդեօք մեր բարի Եղբայր Թոմին:

— Ո՛հ, ոչ, ոչ, բացագանչեցին ամենքը միաբերան:

Նա կարճառօտաբար պատմեց Եղբայր Թոմի մահը և յայտնեց նրա հրաժարական ողջոյնը, որ արել էր իր հին ընկերներուն:

— Տեսնո՞ւմէ՛ք, բարեկամք, այդ երեւելի նահատակի գերեզմանի վերայ էր, որ ես երդում կերայ դէմուդէմ Աստուծո՛ւ երբէք կալուածիս մէջ ստրուկ չի պահել: Ուրեմն, երբ սկսէք վայելել ձեր նոր դրութիւնը, միտքերդ բերէք, որ դուք պարտական էք ձեր աղատութեան համար այդ բարեհոգի մարդուն, և այն սէրը, որ ունէիք դէպի նա, այժմ ցոյց տուէ՛ք նրա ամուսնուն և զաւակներին: Ամեն անգամ, երբ կը նայէք Եղբայր Թոմի տնակի վրայ, մտքերդ բերէք, որ այն տեղ անց էր կացնում շատ երեկոներ, կալուածի բոլոր կեցողներով շրջապատած, այդ չափազանց բարի և ճշմարիտ Քրիստոնեայ մարդը: Թող նա լինի ձեզ խրատական օրինակ, որին հետևելով, դուք էլ կը լինիք ճշմարտանէր, հաւատարիմ և բարեպաշտ Քրիստոնեայ:

ՏԻԿԻՆ ՊՆԼՄԵՐ. Մեր պատմութիւնը այս տեղիս կը վերջանար, թէ որ միտքերդ չընկնէր խեղճ Ելիզան և նրա փոքրիկ Հներիկը: Տարակոյս

չուիմ, որ մեր ընթերցողքը ուրախութեամբ
կիմանան, որ այդ գորովալից մայրը, զանազան
փորձանքներից և արգելքներից յետոյ, գտաւ
վերջապէս իր ամուսնուն, որ նոյնպէս հազար
ու մի վտանգների էր ենթարկուել իր ամուսինը
և որդին փնտռելով :

Այդ ընտանիքը հաստատեց իր բնակութիւնը
Կանադայումը :

ՅԱՆԿ

Յառաջաբանութիւն.

Առաջին առաւօտ. Մայր և գերեւիլաճառ.	28
Երկրորդ » Եւանգելիսէ	45
Երրորդ » Օֆէլիա	58
Չորրորդ » Թում և Եւանգելիսէ	70
Վեցերորդ » Թովսի	64
Եօթներորդ » Եւայի և նրա հօր մահը	96

Ութերորդ առաւօտ. Նահատակութիւն.

դեռահաս պարոնը. աղատիչը. 106

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0585559

